

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансових технологій та банківського бізнесу

ГОРОПАШКО Христина Богданівна

**Кредитування діяльності малих і середніх підприємств
в Україні: сучасні особливості та шляхи розвитку / Lending
to small and medium-sized enterprises in Ukraine: modern
features and ways of development**

спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньо-професійна програма – Банківська справа
Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ФБСм-21
Х. Б. Горопашко

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, Г. М. Забчук

Кваліфікаційну роботу
Допущено до захисту:
«__» _____ 20 __р.
Завідувач кафедри
_____ О. В. Кнейслер

ТЕРНОПІЛЬ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ	
1.1. Економічна сутність кредитування малих і середніх підприємств та його роль в економіці	6
1.2. Види, принципи та функції кредитування діяльності малих і середніх підприємств	12
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	
2.1. Аналіз сучасного стану кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні	20
2.2. Державна підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні	29
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ	
3.1. Іноземний досвід кредитування діяльності малих і середніх підприємств	35
3.2. Перспективи розвитку кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні	43
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах малі і середні підприємства відіграють ключову роль у забезпеченні економічної динаміки, підтримці зайнятості, формуванні конкурентного ринкового середовища та стимулюванні інноваційного розвитку країни. Однак сьогодні МСП в Україні стикаються з комплексом викликів, що суттєво обмежують їхню спроможність до стійкого функціонування та зростання. Серед найбільш гострих проблем слід виділити обмежений доступ до фінансових ресурсів, високі ризики ведення бізнесу, порушення логістичних ланцюгів, нестабільність попиту, дефіцит кваліфікованої робочої сили, зростання собівартості виробництва. У цих умовах кредитування постає одним із найбільш важливих інструментів підтримки життєздатності МСП, оскільки саме доступ до позикового капіталу дає змогу підприємствам компенсувати нестачу власних фінансових ресурсів, забезпечувати безперервність операційного циклу та реалізовувати інвестиційні й інноваційні проєкти. Кредитні ресурси стають значущими для відновлення виробничих потужностей, адаптації бізнес-моделей до нових умов, подолання касових розривів та фінансування оборотного капіталу, що в умовах воєнної нестабільності набуває особливої актуальності. Саме тому дослідження механізмів, принципів і тенденцій розвитку кредитування МСП, а також оцінка його здатності слугувати стимулюючим фактором відновлення та модернізації підприємницького сектору є важливим завданням від ефективного вирішення якого значною мірою залежить економічна стійкість і перспективи післявоєнного відновлення України.

Огляд літератури з теми дослідження. Дослідження наукових джерел свідчить, що проблематика кредитування діяльності малих і середніх підприємств (МСП) займає стале місце в українських та зарубіжних дослідженнях, однак акценти суттєво зміщуються під впливом пандемії COVID-19, повномасштабної війни та процесів цифрової трансформації. Варто виділити дослідження таких науковців: С. Андрос, Н. Блащук-Дев'яткіної, О. Дзюблюка, Ю. Жежерун, Г. Забчук, В. Коваленко, А. Кустрин, Н. Радової, М. Тимошенко,

Н. Поліщук, Я. Чайковського.

Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і практичних засад кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні, визначення пріоритетних напрямів розвитку кредитної підтримки з урахуванням економічних викликів і потенціалу розвитку фінансового сектору.

Для досягнення мети визначено такі основні завдання:

- дослідити економічну сутність кредитування МСП та його роль у економіці країни;
- розглянути види, принципи і функції кредитування підприємницького сектору;
- проаналізувати сучасний стан та визначити проблеми кредитного забезпечення МСП в Україні;
- здійснити оцінку державної підтримки розвитку малих і середніх підприємств в Україні;
- узагальнити іноземний досвід фінансової підтримки підприємництва;
- визначити перспективи розвитку кредитування МСП.

Об'єктом дослідження є процес кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні як складова національної фінансової системи.

Предметом дослідження є економічні відносини, механізми, інструменти та інститути, що забезпечують організацію та розвиток кредитування МСП у сучасних умовах.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема методи економічного аналізу й синтезу, системного підходу, порівняльного та статистичного аналізу, структурно-логічного узагальнення, а також методи емпіричного оцінювання тенденцій розвитку кредитного ринку. Застосування цих методів забезпечило комплексний характер дослідження та обґрунтованість його висновків.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі акти,

статистична звітність Національного банку України, наукові дослідження вчених, ресурси інтернету.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що окремі висновки можуть бути використані в процесі оптимізації кредитних програм банківських установ.

Апробація результатів дослідження. За темою дослідження опубліковано тези, які були опубліковані у Збірнику студентських наукових праць «Актуальні питання теорії і практики фінансового менеджменту, фінансових ринків, банківської справи та соціального забезпечення» (Тернопіль: ЗУНУ, 2025).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота сформована зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 53 сторінки. Робота містить 10 таблиць, 7 рисунків, список використаних джерел становить 51 найменування, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність кредитування малих і середніх підприємств та його роль в економіці

У сучасних економічних системах мале та середнє підприємництво посідає особливе місце, формуючи основу конкурентного середовища, забезпечуючи гнучкість виробничих процесів і створюючи значну частку робочих місць. Проте здатність МСП реалізувати свій потенціал значною мірою визначається доступом до фінансових ресурсів. Тому питання кредитування МСП набуває особливого значення, оскільки від рівня розвиненості механізмів кредитної підтримки залежить динаміка формування інноваційних засад економіки, стійкість регіональних господарських систем та здатність підприємств протистояти зовнішнім шокам. Зміни економічного середовища, воєнні фактори, нестабільність глобальних ринків лише посилюють потребу у кредитуванні МСП, їхніх економічних передумов і наслідків.

Потреба в переосмисленні ролі кредиту зумовлена також тим, що традиційні підходи до оцінювання фінансового забезпечення малого та середнього бізнесу дедалі менше відповідають реаліям сучасного підприємницького середовища. МСП характеризуються високою варіативністю бізнес-моделей, нерівномірністю грошових потоків, обмеженими можливостями внутрішнього накопичення, що робить їх значно більш залежними від своєчасного залучення позикових ресурсів. Водночас саме ці особливості ускладнюють доступ до кредитів, породжують асиметрію інформації та підвищують ризиковість взаємодії банків із підприємствами цього сегмента.

Таким чином, дослідження економічної сутності кредитування МСП та його ролі в економіці є важливою передумовою формування ефективних фінансових стратегій на мікро-, мезо- та макрорівнях. Адже дозволяє не лише

зрозуміти механізм трансформації банківських ресурсів у джерело розвитку підприємницьких ініціатив, але й оцінити вплив кредитування на структуру ринку, інвестиційну активність, зайнятість та загальну динаміку економічного зростання.

На думку колективу авторів «банківське кредитування слід визначити як ключовий механізм фінансового посередництва, через який банки забезпечують рух позикового капіталу до суб'єктів господарювання» [9]. В той же час «кредитування – це процес спрямування тимчасово вільних коштів у виробничу та інвестиційну діяльність, що забезпечує відтворення економічних ресурсів і формує умови для економічного зростання» [9]. Згідно даного підходу кредитування є інструментом забезпечення розвитку економіки, базується на перерозподілі грошових ресурсів та має визначальний вплив на інвестиційні процеси.

Н. Блащук-Дев'яткіна та Д. Фольтович визначають «кредитування МСП як цілеспрямований процес забезпечення малого та середнього бізнесу фінансовими ресурсами, необхідними для підтримання операційної діяльності та здійснення інвестицій» [19]. Автори підкреслюють, що сутність кредитування МСП полягає у створенні умов для розвитку підприємництва, зважаючи на його вразливість, обмежений доступ до капіталу та високі ризики. В дослідженні науковці акцентують увагу на тому, що кредитування компенсує дефіцит власного капіталу, є стимулом інноваційності та зростання бізнесу, обмежене асиметрією інформації та вимогами до застави.

На думку Ю. Жежерун, Р. Місценко та В. Колесник кредитування МСП слід розглядати «як механізм забезпечення фінансової стійкості малого бізнесу, особливо у стратегічно важливих секторах, таких як оборонна сфера. Сутність полягає у перетворенні майбутніх грошових потоків бізнесу на поточний ресурс, який дозволяє підприємствам підтримувати та нарощувати виробництво» [5].

М. Сулима та Л. Шавурська розглядають «банківське кредитування як основну форму активних операцій банків, спрямовану на розміщення залучених ресурсів з метою отримання доходу та підтримання економічної активності

позичальників» [16]. Вони підкреслюють, що сутність кредитування проявляється у створенні передумов для відновлення економіки, особливо в посткризових умовах, а також є основною функцією банків, мають системний вплив на фінансову стабільність та забезпечують розширення реального сектору.

М. Тимошенко та А. Бондаренко трактують «банківське кредитування як мультирівневий економічний процес, який охоплює формування кредитного продукту, оцінку кредитоспроможності, управління ризиками та контроль за виконанням зобов'язань» [17].

У наукових дослідженнях А. Герасименка та О. Дзюблюка увага зосереджується на «сутності банківського кредиту як фінансового інструменту інвестування промислового сектору, окреслюючи базові принципи його реалізації, зокрема ризик-орієнтований підхід до формування умов кредитування» [2; 3].

Тому, кредитування малого і середнього підприємства слід визначити як процес надання підприємству позикових ресурсів, у межах якого відбувається тимчасове залучення вартості для забезпечення безперервності та розширення його господарської діяльності. Його сутність полягає у перетворенні очікуваних результатів майбутньої підприємницької діяльності на доступний у теперішньому часі фінансовий капітал, що необхідний для підтримання операційних потреб, реалізації інвестиційних намірів та зміцнення конкурентоспроможності бізнесу.

Сутність кредитування малого і середнього підприємництва полягає в тому, що воно діє як інструмент трансформації потенційних можливостей бізнесу у реальні економічні результати. На відміну від великих корпорацій, МСП мають обмежену здатність до внутрішнього нагромадження капіталу, тому позикові ресурси набувають для них характеру первинного імпульсу розвитку. У цьому контексті кредитування виступає не просто джерелом тимчасово залучених коштів, а механізмом активізації підприємницького потенціалу, який забезпечує швидший рух грошових потоків, підвищення інвестиційної спроможності та розширення економічної самостійності підприємства.

Окрім того, кредитування МСП варто розглядати як комплексну систему взаємодії підприємства з фінансовою установою, у межах якої здійснюється оцінка ризиків, перерозподіл вартості та формування умов для сталого розвитку бізнесу. Його сутність проявляється у здатності забезпечувати доступ до необхідного капіталу саме в тих сферах, де власних ресурсів недостатньо, а потреба у фінансовій підтримці має вирішальне значення для життєздатності підприємства [7]. При цьому кредит стає фактором не лише фінансової стабілізації, а й структурної модернізації, оскільки дозволяє МСП адаптуватися до змін ринкового середовища, впроваджувати нові технології та виходити на ширші ринки.

Розкриття економічної сутності кредитування малих і середніх підприємств дозволяє зрозуміти внутрішню логіку цього процесу, визначити його ключові характеристики та механізми функціонування. Визначивши, що кредитування МСП є формою тимчасового залучення позикового капіталу, спрямованою на трансформацію потенційних можливостей підприємства у реальні результати господарської діяльності, стає можливим перейти до аналізу того, яким чином ця економічна категорія впливає на більш широкі соціально-економічні процеси.

Розуміння сутності кредитування МСП як механізму перерозподілу фінансових ресурсів, зменшення асиметрії інформації, підтримки ліквідності та активізації інвестицій дозволяє пояснити, чому саме цей вид фінансування набуває стратегічного значення для національної економіки. Тобто ті ознаки, що складають сутність кредитування, одночасно зумовлюють ті функції, які воно виконує у макро- і мезоекономічних системах. Розглядаючи, як механізм функціонування кредиту трансформується у конкретні економічні ефекти, можна визначити місце кредитування МСП у структурі економічного розвитку, його вплив на інвестиційні процеси, фінансову стабільність, конкуренцію та відбудовні процеси. Адже, «банківське кредитування в умовах України постає як складна динамічна система, що інтегрує в собі класичні механізми грошового посередництва, новітні ризик-моделі, технологічну трансформацію банківських

процесів та соціально орієнтовані підходи до оцінки ефективності кредитних рішень» [10].

Однією з особливостей кредитування МСП є стимулювання інвестиційної активності. Малі та середні підприємства, як правило, не мають достатнього обсягу внутрішніх нагромаджень для фінансування модернізації, розширення виробництва чи впровадження нових технологій. Кредитні ресурси виконують функцію каталізатора інвестиційних процесів, дозволяючи підприємствам скорочувати часовий розрив між появою інноваційної ідеї та її практичною реалізацією, що сприяє оновленню техніко-технологічної бази та підвищенню продуктивності праці в реальному секторі економіки.

Не менш важливим є внесок кредитування у забезпечення стійкості та безперервності господарських процесів. МСП часто стикаються з нестабільністю грошових потоків, сезонністю діяльності та обмеженістю оборотного капіталу. Кредитні інструменти дозволяють згладжувати ці коливання, забезпечуючи фінансування поточних потреб, формування необхідних запасів та своєчасне виконання контрактних зобов'язань [12]. У цьому вимірі кредит відіграє стабілізаційну функцію, що має системне значення для економіки в цілому.

Значна роль кредитування впливає на формування конкурентного середовища та розвиток підприємницької екосистеми. Розширення доступу МСП до позикових ресурсів сприяє підвищенню економічної мобільності, зміцненню позицій нових учасників ринку та стимулює перерозподіл ресурсів на користь більш ефективних бізнес-моделей. З цієї точки зору кредитування виступає фактором вирівнювання структурних дисбалансів між галузями й регіонами, а також підтримує розвиток кластерних ініціатив.

Особливе значення кредитування МСП набуває у періоди економічної нестабільності. У кризових умовах кредитні ресурси дозволяють підприємствам зберігати операційну активність, уникати масових банкрутств і підтримувати зайнятість. У такий спосіб кредитування виконує антикризову та відновлювальну функцію, мінімізуючи соціально-економічні наслідки шоків та сприяючи відновленню локальних економік, що особливо актуально для

України, де МСП відіграють ключову роль у відбудові регіональної інфраструктури та формуванні нових виробничих ланцюгів [1].

У ширшому макроекономічному контексті кредитування МСП сприяє формуванню фінансової інклюзивності. Розвиток кредитних інструментів для малого бізнесу сприяє підвищенню рівня фінансової дисципліни, прозорості та легалізації економічної діяльності. МСП, інтегруючись у формальні кредитні відносини, покращують якість фінансової звітності, підвищують корпоративну культуру та зміцнюють довіру між економічними агентами, що врешті позитивно впливає на стабільність банківської системи.

Тому на основі дослідження сформовано особливості кредитування малих та середніх підприємств, і тим самим визначено його роль в економіці країни (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Роль кредитування малих і середніх підприємств в економіці країни

Функціональний напрям	Зміст ролі	Економічний ефект
1. Інвестиційна	Кредитування забезпечує МСП доступом до ресурсів для модернізації, розширення виробництва, впровадження технологічних інновацій.	Зростання інвестицій, відновлення виробничих потужностей, підвищення продуктивності праці.
2. Роль забезпечення безперервності господарської діяльності	Кредитні ресурси компенсують нестачу оборотного капіталу, забезпечують покриття сезонних розривів та нестабільних грошових потоків.	Зменшення ризику зупинки діяльності, підвищення стабільності бізнес-процесів.
3. Формування структури економіки	Кредитування сприяє розвитку нових підприємств, виходу на ринок інноваційних фірм, формуванню кластерів.	Розширення підприємницького сектору, підтримка конкурентного середовища, структурна модернізація економіки.
4. Антикризова та стабілізаційна	У періоди економічних шоків кредит допомагає МСП зберігати життєздатність, уникати банкрутств, підтримувати зайнятість.	Зменшення втрат у кризових періодах, збереження робочих місць, стабілізація локальних економік.
5. Регіональна	Кредитування підтримує розвиток місцевих ринків, сприяє поживленню ділової активності у депресивних регіонах.	Вирівнювання регіональних диспропорцій, підвищення економічної самодостатності територій.

6. Роль у формуванні фінансової інклюзивності	Участь у кредитних відносинах стимулює МСП вести прозору звітність, покращує корпоративне управління та доступ до фінансових послуг.	Зростання рівня легалізації бізнесу, зміцнення фінансової дисципліни, покращення якості кредитних портфелів банків.
7. Функція підвищення конкурентоспроможності	Доступ до позикового капіталу дозволяє МСП впроваджувати нові продукти, підвищувати якість товарів і послуг.	Посилення конкуренції, розвиток інновацій, формування гнучких бізнес-моделей.
8. Роль у відбудові та економічній безпеці	Кредитування сприяє релокації підприємств, відновленню виробничих потужностей, підтримці критичних галузей у воєнний і повоєнний періоди.	Підвищення економічної стійкості країни, прискорення відбудови, підтримка оборонно важливих секторів.

Примітка. Складено автором на основі [2; 3; 5; 9; 12; 17].

Подана табл. 1.1 систематизує ключові напрями впливу кредитування малих і середніх підприємств на економічний розвиток та формує цілісне уявлення про багатовимірний характер кредитних відносин у цьому сегменті. Виділені функціональні ролі демонструють, що кредитування МСП не обмежується лише забезпеченням підприємств необхідними фінансовими ресурсами, а виконує складний комплекс інвестиційних, стабілізаційних, структурних і регіональних завдань. Таким чином, кредитування МСП є ключовим інструментом підтримки і розвитку підприємницького сектору, оскільки забезпечує інвестиційний імпульс, стабілізує операційну діяльність, сприяє структурним змінам, підсилює регіональний розвиток та зміцнює економічну стійкість країни.

1.2. Види, принципи та функції кредитування діяльності малих і середніх підприємств

Відповідно до специфіки діяльності, фінансових потреб та ресурсних можливостей суб'єктів малого і середнього підприємництва банки формують диференційовану систему кредитних інструментів. Такий підхід зумовлений високою різноманітністю бізнес-моделей МСП, відмінностями у структурі їх

грошових потоків та рівні ризиковості. Тому сучасна банківська практика пропонує широкий спектр видів кредитування від короткострокових продуктів для підтримання оборотного капіталу до довгострокових інвестиційних позик і спеціалізованих інструментів фінансування інновацій чи зовнішньоекономічних операцій.

Завдяки цьому кредитні продукти можуть бути адаптовані не лише до характеру діяльності підприємства (виробничої, торговельної, сервісної чи інноваційної), але й до його стадії розвитку, стратегічних цілей та потреб в управлінні ризиками [10]. Гнучкість видів кредитування дозволяє малим та середнім підприємствам оптимізувати фінансові рішення, підвищувати ефективність використання ресурсів і забезпечувати стабільність функціонування навіть в умовах підвищеної невизначеності економічного середовища.

На рис. 1.1 подано класифікацію банківського кредитування малих і середніх підприємств за основними ознаками, що відображають їх економічну природу, правові характеристики та особливості управління кредитним ризиком. Така структуризація дозволяє оцінити параметри кредитного продукту, адаптувати його до потреб різних груп позичальників та забезпечити ефективну організацію кредитної діяльності банку.

Рис. 1.1. Класифікаційні ознаки банківського кредитування МСП

Примітка. Складено автором.

Відповідно до поданих класифікаційних ознак банківський кредит для малих і середніх підприємств поділяється на низку взаємопов'язаних видів, які

відрізняються цільовим спрямуванням, строками фінансування, формою надання та рівнем забезпеченості (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Види кредитування малих і середніх підприємств

Критерій	Вид кредитування	Характеристика та призначення
1. За цільовим призначенням	Кредити на поповнення оборотного капіталу	Фінансування поточних витрат, закупівель сировини, покриття касових розривів, підтримання ліквідності.
	Інвестиційні кредити	Спрямовані на придбання обладнання, модернізацію виробництва, будівництво, масштабування бізнесу.
	Інноваційні кредити	Забезпечують фінансування впровадження нових технологій, цифровізації або створення нових продуктів.
	Торговельні кредити (експортно-імпортні)	Охоплюють акредитиви, банківські гарантії, форфейтинг, факторинг для зовнішньоекономічних операцій МСП.
2. За строками користування	Короткострокові (до 1 року)	Підтримка поточної діяльності, фінансування сезонних потреб.
	Середньострокові (1–3 роки)	Часткова модернізація, збільшення оборотних активів, розширення асортименту продукції.
	Довгострокові (3+ роки)	Реалізація великих інвестиційних проєктів.
3. За формою надання	Разові кредити	Одноразове надання коштів з чітким графіком погашення.
	Кредитні лінії (відновлювані / невідновлювані)	Доступ до коштів у межах ліміту за потреби; гнучкий інструмент для МСП.
	Овердрафт	Короткострокове покриття тимчасових нестач коштів на рахунку.
4. За способом забезпечення	Забезпечені кредити	Кредити під заставу майна, обладнання, товарів, поруку чи банківські гарантії.
	Незабезпечені кредити (бланкові)	Надаються на основі репутації та оборотів підприємства, характерні для надійних позичальників.
5. За характером кредитних операцій	Факторинг	Фінансування через продаж банку дебіторської заборгованості підприємства.
	Лізинг	Доступ до обладнання або техніки без значних початкових вкладень.
	Форфейтинг	Викуп банком боргових зобов'язань експортера без права регресу.
6. За характером процентної ставки	Фіксована ставка	Незмінна протягом усього строку кредитування.
	Плаваюча ставка	Залежить від ринкових індикаторів (наприклад, UONIA).
	Комбінована ставка	Поєднання фіксованої та змінної ставок у різні періоди дії кредитного договору.

Примітка. Складено автором на основі [5; 7; 10; 17].

Аналіз поданих у таблиці видів кредитування малих і середніх підприємств свідчить про те, що банківська практика пропонує багатокomпонентний інструментарій фінансової підтримки цього сектору. Кожен із видів кредитування має власну економічну логіку, що визначає його функціональне призначення, ефективність використання та рівень ризиковості. Різноманітність

кредитних видів забезпечує можливість адаптації фінансових продуктів до потреб підприємств із різною структурою грошових потоків, тривалістю операційного циклу та стратегічними пріоритетами розвитку.

Кожен вид кредитування виконує специфічні функції та підходить для окремих бізнес-моделей. Зокрема, кредити на поповнення оборотного капіталу та овердрафти є ефективними інструментами короткострокового фінансування, однак характеризуються вищою вартістю та вимогливістю до швидкості обороту активів. Інвестиційні кредити забезпечують можливість технологічного оновлення підприємств, але мають складнішу процедуру оформлення та потребують високого рівня фінансової прозорості.

Водночас такі інструменти, як факторинг, лізинг та форфейтинг, розширюють доступ МСП до фінансових ресурсів поза межами традиційної кредитної моделі. Вони зменшують навантаження на ліквідність і мінімізують окремі види ризиків, проте потребують спеціалізованих знань та є дорожчими в обслуговуванні [11]. Означене підкреслює, що трансформація фінансових інструментів у сегменті МСП відбувається в напрямі підвищення їхньої адаптивності та орієнтації на ризиковий профіль бізнесу.

Таким чином, розмежування видів кредитування МСП зумовлене як економічною природою самого підприємницького сектору, так і необхідністю банків забезпечити збалансоване управління кредитним портфелем. Розуміння переваг і недоліків кожного виду кредитування дозволяє формувати більш гнучкі фінансові стратегії для МСП та оптимізувати взаємодію між підприємствами й банківськими установами (табл. 1.3). У підсумку це сприяє підвищенню стійкості малого та середнього бізнесу, що є критично важливим для загального економічного розвитку.

Надання, обслуговування та погашення кредитів, а також визначення меж прийняттого ризику та дотримання балансу інтересів між банківською установою та підприємством здійснюється на основі принципів кредитування. Саме принципи кредитування формують правила кредитних відносин та впливають на ефективність використання позикового капіталу (табл. 1.4).

Таблиця 1.3

Переваги та недоліки основних видів кредитування малих і середніх підприємств

Вид кредитування	Переваги	Недоліки
Кредити на поповнення оборотного капіталу	швидкий доступ до фінансування; підтримка ліквідності; гнучке використання коштів	короткі строки погашення; вищі ставки порівняно з інвестиційними кредитами
Інвестиційні кредити	доступ до значних сум; довгострокове фінансування розвитку; можливість модернізації виробництва	складніша процедура оцінки та забезпечення; високі вимоги банку до фінансової звітності
Кредитні лінії (відновлювані / невідновлювані)	гнучкість використання ліміту; підтримка платоспроможності в динамічних умовах	підвищені вимоги до дисципліни грошових потоків; можливість зменшення або закриття ліміту банком
Овердрафт	швидкий доступ до коштів; погашення здійснюється автоматично	висока ставка; малий розмір ліміту
Забезпечені кредити	нижча процентна ставка; можливість отримати значні суми	ризик втрати заставного майна; додаткові витрати на оцінку застави
Незабезпечені кредити (бланкові)	не потребують застави; простіша процедура оформлення	суттєво вища ставка; малі суми фінансування
Факторинг	покращення оборотності активів; зменшення ризику неплатежів від контрагентів	комісійні вище за звичайний кредит; не завжди можливий без регресу
Лізинг	можливість придбати обладнання без великих початкових вкладень; податкові переваги	у підсумку дорожче за пряме придбання; обмежена власність на предмет лізингу
Форфейтинг	зниження ризику неповернення експортної виручки; отримання повної суми миттєво.	висока вартість операції; використовується лише у ЗЕД

Примітка. Складено автором.

Принципи кредитування МСП утворюють комплекс взаємопов'язаних правил, які забезпечують фінансову дисципліну, стабільність кредитного процесу і збалансованість інтересів банку та підприємства. Їх дотримання є важливим для забезпечення ефективності кредитних операцій, мінімізації ризиків і формування стійкої кредитної підтримки малого та середнього бізнесу в умовах мінливого економічного середовища.

Таблиця 1.4

Принципи кредитування малих і середніх підприємств

Принцип кредитування	Характеристика та зміст
Поверненості	Гарантує обов'язкове повернення позикових коштів у визначені договором строки; ґрунтується на оцінці здатності МСП генерувати достатній грошовий потік для погашення боргу.
Строковості	Визначає чіткі часові межі використання кредиту; строки мають відповідати операційному циклу та сезонності діяльності підприємства, щоб уникнути надмірних фінансових навантажень.
Платності	Передбачає сплату відсотків як вартість за користування коштами банку; відображає вартість ресурсів і рівень ризику, характерного для МСП.
Забезпеченості	Вимагає наявності застави, гарантій або поруки, що мінімізує кредитний ризик; важливий елемент у роботі з МСП через їхню підвищену ризиковість.
Цільового використання	Кредит має використовуватися виключно відповідно до погодженого призначення, що забезпечує підвищення ефективності фінансування та зниження ризиків нецільового витрачання.
Економічної обґрунтованості	Рішення про надання кредиту приймається на основі аналізу фінансового стану, бізнес-плану та прогнозів діяльності підприємства.
Моніторингу контролю та	Передбачає систематичне спостереження за фінансовим станом позичальника та цільовим використанням кредиту; дає змогу банку своєчасно реагувати на ризики.
Взаємної відповідальності	Регламентує обов'язки та відповідальність обох сторін кредитного договору; сприяє формуванню довгострокових партнерських відносин між банком і МСП.
Адаптивності та гнучкості	Вимагає врахування специфіки діяльності МСП: сезонності, масштабності, циклічності та нестабільності ринкового середовища; передбачає можливість перегляду умов фінансування.
Прозорості та повноти інформації	Вимагає від позичальника надання достовірних і повних даних про діяльність; є основою для об'єктивної оцінки кредитоспроможності та побудови адекватної моделі ризику.

Примітка. Складено автором на основі [5; 9; 10; 15; 17].

Однак для повного уявлення про значення кредитування МСП важливо не лише визначити правила та підходи до його організації, а й з'ясувати, які саме економічні результати та соціально-економічні ефекти виникають унаслідок застосування цих принципів на практиці. Оскільки принципи, що регламентують організацію кредитного процесу, зумовлюють ті конкретні ролі, які кредит відіграє у діяльності підприємств та економіці в цілому. Економічну сутність кредитних відносин відображають функції кредитування, а також характеризують ті результати, які виникають у процесі залучення позикового капіталу підприємствами. У системному вимірі функції кредитування

визначають вплив кредитних ресурсів на розвиток бізнесу, формування фінансової стійкості та структурні зміни в економіці. У табл. 1.5 подано характеристика основних функцій кредитування МСП.

Таблиця 1.5

Функції кредитування малих і середніх підприємств

Функція кредитування МСП	Характеристика та зміст
Інвестиційна	Забезпечує довгострокове фінансування для модернізації, технічного переоснащення, розширення виробництва та впровадження інноваційних проєктів.
Функція забезпечення безперервності господарської діяльності	Сприяє стабільності операційного циклу, дозволяє покривати сезонні коливання, касові розриви, своєчасно оплачувати витрати та підтримувати оборотний капітал.
Структуруюча	Формує перспективне підприємницьке середовище, стимулює створення нових бізнесів, підвищує динаміку розвитку сектору МСП, сприяє конкурентності ринку.
Функція прискорення обороту та підвищення ефективності ресурсів	Забезпечує швидший рух оборотних активів, дозволяє розширити обсяги закупівель, скоротити операційний цикл і підвищити продуктивність підприємства.
Розподільча (перерозподільна)	Сприяє перерозподілу акумульованих фінансових ресурсів у сектори з високим потенціалом розвитку; забезпечує ефективне спрямування коштів відповідно до потреб економіки.
Стабілізаційна та антикризова	Допомагає МСП уникати банкрутства в періоди підвищеної невизначеності; знижує економічні та соціальні ризики; підтримує зайнятість на локальному рівні.
Функція фінансової інклюзивності	Розширює доступ підприємств до фінансових послуг, стимулює прозорість діяльності, підвищує якість управлінського та фінансового обліку.
Функція підвищення конкурентоспроможності МСП	Сприяє розробці нових продуктів, впровадженню сучасних технологій та стратегічних рішень, які зміцнюють ринкові позиції підприємства.
Економічного відновлення	Забезпечує фінансування відновлення інфраструктури, зруйнованих виробничих потужностей, релокації бізнесу та розвитку нових економічних кластерів.

Примітка. Складено автором на основі [5; 9; 10; 15; 17].

Аналіз представлених у таблиці функцій кредитування малих і середніх підприємств свідчить, що кредитні ресурси виконують у цьому секторі комплексну та багаторівневу роль, охоплюючи як внутрішньофірмові процеси, так і ширші економічні трансформації. Кредитування МСП не обмежується лише забезпеченням необхідними коштами, а виступає важливим механізмом підвищення інвестиційної активності, стимулювання оновлення технологічної бази та формування прогресивних бізнес-моделей.

Функції кредитування демонструють, що позиковий капітал є важливим інструментом підтримки стабільності операційної діяльності підприємств, забезпечуючи безперервність виробничих процесів та ефективне використання оборотних ресурсів. Водночас кредитування сприяє розвитку підприємницького середовища, виступаючи чинником структурних змін і зростання конкуренції на ринку, що особливо важливо для МСП, які часто є джерелом інновацій і гнучких рішень в умовах економічної турбулентності.

Загальний зміст функцій підкреслює значну макроекономічну роль кредитування МСП. Адже забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів у найбільш перспективні сегменти економіки, сприяє зміцненню фінансової інклюзивності та підвищенню прозорості ведення бізнесу. У кризові періоди кредитування виконує стабілізаційну та антикризову функції, підтримуючи економічну активність, зберігаючи робочі місця та сприяючи зниженню соціально-економічних ризиків [8].

Особливої актуальності для України набуває функція економічного відновлення, оскільки кредитування забезпечує підтримку бізнесу в умовах війни та післявоєнної реконструкції, сприяє відновленню інфраструктури, релокації підприємств та формуванню нових економічних кластерів [19].

Таким чином, види, принципи та функції кредитування МСП утворюють інтегровану концептуальну модель, що відображає багаторівневу природу кредитних відносин. Даний комплекс забезпечує ефективність фінансової підтримки малого й середнього бізнесу, зміцнює його роль у національній економічній системі та формує умови для динамічного економічного розвитку. У взаємодії вони створюють основу для формування кредитної політики, орієнтованої на інновації, стійкість та конкурентоспроможність підприємницького сектору.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні

Одним із ключових драйверів економічного розвитку, формуючи значну частку ВВП, забезпечуючи зайнятість населення та сприяючи структурній диверсифікації економіки є малі та середні підприємства. Особливого значення кредитування МСП набуває в Україні у 2020–2025 рр., коли економіка опинилася перед комплексом складних викликів, спричинених спершу наслідками пандемії COVID-19, а згодом – повномасштабною війною, руйнуванням виробничої та логістичної інфраструктури, зростанням інфляції та посиленням девальваційних процесів.

За таких умов доступ підприємців до фінансових ресурсів став вирішальним для відновлення та релокації бізнесу; модернізації основних фондів; фінансування оборотного капіталу; збереження та створення робочих місць; підтримки експорту й інтеграції до європейських ринків.

Водночас високі процентні ставки, зростання кредитних ризиків, погіршення платоспроможності підприємств та нестабільність валютного курсу значно ускладнювали можливість залучення позикових коштів. У цій ситуації роль держави як активного гравця на ринку кредитування посилилася, а саме запроваджувалися програми пільгового кредитування (зокрема «Доступні кредити 5–7–9%»), грантові інструменти, механізми компенсації частини відсоткових ставок і часткового гарантування кредитів.

Такі тенденції зумовлюють необхідність детального аналізу ключових факторів, що визначали умови кредитування МСБ у 2020–2025 рр., одним із яких є монетарна політика Національного банку України. Облікова ставка Національного банку України є базовим інструментом монетарної політики, що

визначає вартість рефінансування для банків та слугує орієнтиром для формування ринкових процентних ставок за кредитами й депозитами. Відповідно, зміна облікової ставки прямо впливає на доступність кредитних ресурсів для МСБ. Динаміку облікової ставки НБУ показано на рис 2.1.

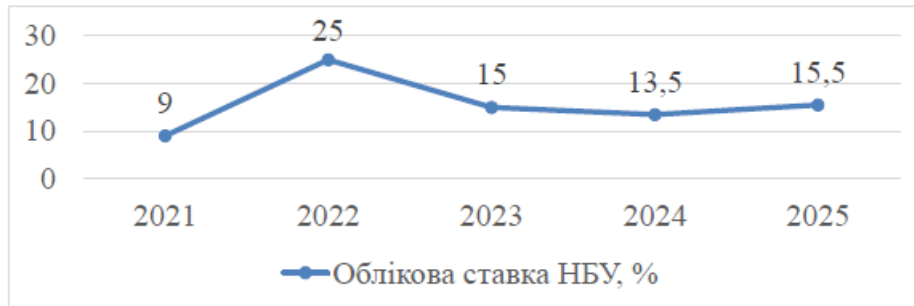

Рис. 2.1 Динаміка облікової ставки НБУ у 2021–2025 рр., %

Примітка. Складено автором на основі [13].

У 2021 р. облікова ставка на рівні 9% створювала відносно сприятливі умови для кредитування, у тому числі для МСБ. Банки мали змогу пропонувати бізнесу кредити з помірними ставками, а державна програма «Доступні кредити 5–7–9%» додатково знижувала вартість фінансування для підприємців завдяки механізму компенсації частини процентної ставки з бюджету [4].

Національний банк України у 2022 р. підвищив облікову ставку до 25% як антикризовий захід у відповідь на різке посилення інфляційного тиску, девальваційні очікування та загострення фінансових ризиків на тлі повномасштабної військової агресії [13]. Це призвело до істотного подорожчання кредитних ресурсів і фактичного «заморожування» значної частини комерційного кредитування, особливо для малих підприємців, які не могли обслуговувати кредити за такими ставками/

Поступове пом'якшення монетарної політики почалося з 2023 р.: облікова ставка була знижена до 15%, а у 2024 р. – до 13,5%. Це відображало поступову стабілізацію макрофінансової ситуації, адаптацію економіки до умов воєнного часу, а також посилення ролі міжнародної фінансової підтримки. Втім у 2025 р. облікову ставку знову підвищено до 15,5% з огляду на збереження інфляційних ризиків та потребу утримувати привабливість гривневих активів [13].

Загальна динаміка свідчить про кілька важливих закономірностей у формуванні кредитних умов для МСБ, зокрема у 2022 р. монетарна політика була максимально жорсткою, тоді як у 2023–2024 рр. спостерігалось її часткове пом'якшення, підвищення облікової ставки у 2022 р. суттєво обмежували доступність кредитування, підсилюючи залежність підприємців від державних програм підтримки.

Важливим індикатором стану кредитування є обсяг виданих кредитів у розрізі малих і середніх підприємств. Для аналізу використаємо дані щодо обсягів кредитів, наданих суб'єктам господарювання у 2021–2025 рр. (рис. 2.2).

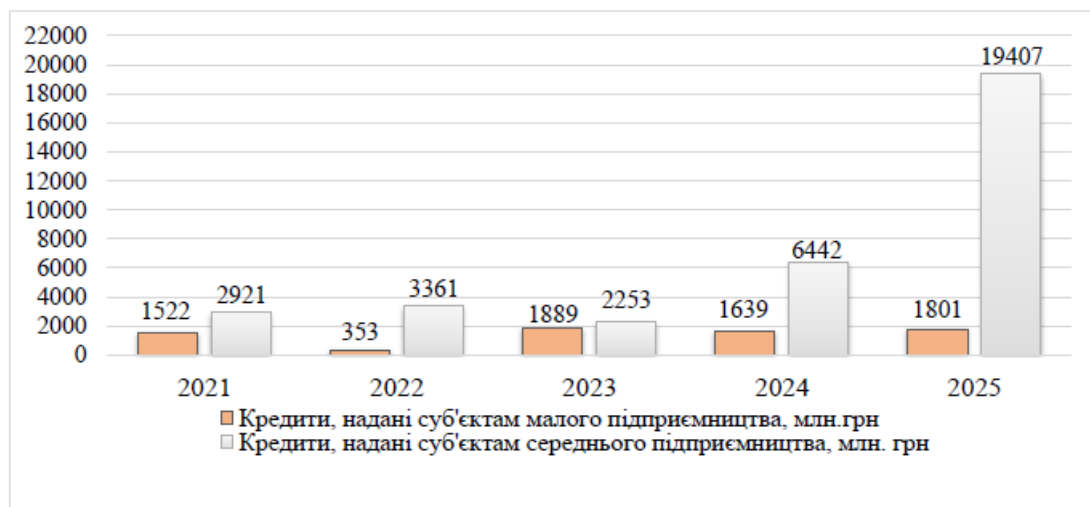

Рис. 2.2 Обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання, млн грн
Примітка. Складено автором на основі [13].

Аналіз динаміки показує, що для малих підприємств у 2022 р. спостерігається падіння обсягів кредитування – з 1 522 млн грн до 353 млн грн (майже у 4,3 раза). Це прямий наслідок воєнного шоку, зростання ризиків, зниження платоспроможності та жорсткої монетарної політики. У 2023–2025 рр. відбувається поступове відновлення, однак обсяги кредитів не повертаються до потенційного довоєнного тренду. Для середніх підприємств ситуація є більш контрастною: у 2022 р. попри кризу обсяг кредитів навіть зростає (до 3 361 млн грн), що пояснюється вищою кредитоспроможністю СП, наявністю якіснішого забезпечення та стратегічною важливістю окремих середніх компаній для економіки. У 2023 р. обсяг кредитування тимчасово скорочується, але вже у 2024

р. зростає майже втричі, а у 2025 р. – у кілька разів, до 19 407 млн грн. Це свідчить про активне залучення середніх підприємств до процесів відбудови, зростання попиту на інвестиційні кредити та підвищену готовність банків фінансувати більш стабільні бізнеси з нижчим рівнем ризику дефолту.

Порівняльний аналіз динаміки кредитування малих і середніх підприємств свідчить про помітну відмінність у доступі до фінансових ресурсів. Малі підприємства виявляються значно вразливішими до кризових шоків, що проявляється у різкому скороченні обсягів кредитування та повільному відновленні взаємодії з банками. Натомість середні підприємства демонструють вищу стійкість і у 2024–2025 рр. фактично стають основними отримувачами кредитних ресурсів. Така ситуація створює ризик подальшого розширення диспропорцій між сегментами бізнесу.

Такі відмінності у поведінці бізнес-сегментів підкреслюють важливість подальшого аналізу не лише обсягів кредитування, а й вартості позикових ресурсів, оскільки саме процентні ставки визначають реальну доступність фінансових інструментів для МСБ та впливають на інвестиційну активність підприємств.

Процентні ставки для МСБ формуються під впливом низки макро- та мікроекономічних факторів. Серед них ключову роль відіграють зміни облікової ставки НБУ, вартість ресурсної бази комерційних банків, рівень конкуренції на фінансовому ринку та кредитні ризики, що супроводжують діяльність підприємств у період невизначеності. Динаміку зміни процентних ставок для малих та середніх підприємств у 2021–2025 рр. представлено на рисунку 2.3.

У 2021 році процентні ставки були відносно низькими та відповідали значенню облікової ставки. Підвищення облікової ставки до 25% у 2022 році спричинило стрімке зростання вартості кредитів для бізнесу, і вже у 2023 році ставки для МП та СП досягли максимумів, порівняно з 2021 і 2022 роками. Така ситуація стала результатом поєднання високих інфляційних очікувань, ускладненого доступу банків до ресурсів та значного зростання ризику неплатоспроможності позичальників.

Рис. 2.3 Динаміка процентних ставок за кредитами МСБ, % річних

Примітка. Складено автором на основі [13; 14].

У 2024 році відбулося певне пом'якшення кредитних умов, зумовлене зниженням облікової ставки та стабілізацією ринкових очікувань. Проте у 2025 році знову спостерігається зростання ставок для малих підприємств, що свідчить про підвищення ризиковості цього сегмента та більш обережну кредитну політику банків, які надають перевагу фінансуванню стабільніших позичальників із прогнозованими потоками доходів.

Зміни у вартості кредитних ресурсів безпосередньо впливають і на валютну структуру позик, адже коливання процентних ставок та рівень ризиковості різних сегментів бізнесу визначають попит на кредити у гривні та іноземній валюті. Саме тому аналіз валютної структури кредитного портфеля є важливим доповненням до оцінки динаміки кредитування.

Валютна структура кредитного портфеля МСБ є важливим індикатором рівня фінансових ризиків як для банківського сектору, так і для позичальників. Вона визначає, наскільки підприємства залежать від коливань валютного курсу та якою мірою здатні забезпечити стабільність обслуговування своїх зобов'язань. Для детальнішого аналізу розглянемо обсяги кредитів у національній та іноземній валюті у 2021–2025 рр. (рис 2.4).

Рис. 2.4 Обсяг кредитів МСБ у національній та іноземній валюті, млн грн

Примітка. Складено автором на основі [14].

У 2021 році обсяги кредитування в національній валюті суттєво переважали валютні позики, що відповідало загальним тенденціям ринку та фінансовій політиці більшості підприємств. Водночас значна частка кредитів в іноземній валюті пояснювалася активністю експортерів та імпортерів, для яких використання валютних кредитів було природним механізмом забезпечення розрахунків та хеджування ризиків.

У 2022 році ситуація змінилася, відбулося скорочення гривневого кредитування супроводжувалося навіть зростанням обсягів позик у іноземній валюті. Це стало реакцією бізнесу на різке погіршення ліквідності, необхідність оперативно покривати розриви в обігових коштах та адаптуватися до нових умов ведення діяльності. Проте вже з 2023 року обсяг кредитів в іноземній валюті зменшується майже у чотири рази, тоді як кредитування в гривні демонструє швидке та стає зростання.

Для детальнішої оцінки варто розглянути структуру кредитів, наданих МСБ, за валютами (рис. 2.5).

Аналіз змін часток валютних і гривневих кредитів показав, що у 2022 році частка кредитів в іноземній валюті суттєво зросла через шоківі фактори та необхідність покриття короткострокових потреб бізнесу, натомість з 2023 року підприємства відмовляються від фінансування в іноземній валюті на користь гривневих ресурсів. Це пояснюється зростанням курсових ризиків,

подорожчанням обслуговування валютних кредитів та орієнтацією державних програм підтримки виключно на кредити в національній валюті. Такий зсув сприяє зниженню вразливості МСБ до валютних коливань та зменшує загальне боргове навантаження на сектор.

Рис. 2.5 Структура кредитів, наданих МСБ, за валютами, %

*Розраховано на основі сумарних обсягів кредитів у гривні та іноземній валюті.
Примітка. Складено автором на основі [14].

Зміни у валютній структурі кредитів тісно пов'язані з динамікою валютного курсу, оскільки саме стан обмінного ринку визначає рівень ризику, витрати на обслуговування зобов'язань та доступність зовнішнього фінансування для підприємств.

Коливання валютного курсу є одним із ключових чинників, що визначають кредитну поведінку підприємств та банків. Зміна курсу впливає не лише на вартість імпортованих товарів і сировини, але й на фінансові можливості підприємств, які мають валютні зобов'язання або працюють на зовнішніх ринках. Розглянемо динаміку зміни офіційного курсу долара США та євро у 2021–2025 рр. (рис. 2.6).

Зміцнення долара США та євро щодо гривні, яке відбулося у 2022 році, було спричинене низкою факторів: переходом до фіксованого курсу, геополітичними ризиками, зростанням попиту на валюту та необхідністю збереження макрофінансової стабільності. Це призвело до значного подорожчання імпортованої продукції, збільшення витрат підприємств, орієнтованих на зовнішні ринки, а також зростання боргового навантаження для тих позичальників, які мали валютні кредити.

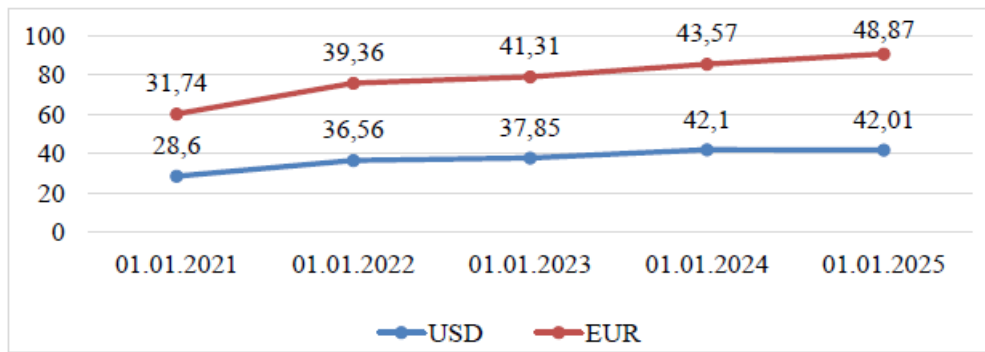

Рис. 2.6 Динаміка зміни курсу валют НБУ у 2021–2025 рр., грн за одиницю валюти

Примітка. Складено автором на основі [46].

Реакція ринку на такі зміни була доволі передбачуваною. Підприємства значно зменшили використання валютних кредитів, надаючи перевагу гривневим, а банки, у свою чергу, стали набагато обережнішими щодо видачі позик в іноземній валюті. Це підсилювалося тим, що механізми державної підтримки – зокрема пільгове кредитування, гранти та програми компенсації частини відсоткової ставки – були орієнтовані виключно на кредити у національній валюті, що стимулювало подальше зниження доларизації кредитного портфеля.

Для оцінки можливостей МСБ щодо отримання фінансування важливо дослідити умови кредитування у межах державних програм підтримки та на ринкових засадах (табл. 2.1).

Таблиця 2.1
Порівняльна характеристика умов державних програм і стандартних банківських умов кредитування МСБ (узагальнено)

Показник	Державні програми «5–7–9%» (типу)	Комерційні банківські кредити для МП	Комерційні банківські кредити для СП
Орієнтовна ставка, % річних	5–9	14–20	15–22
Валюта кредиту	гривня	переважно гривня	гривня / іноземна
Строк кредитування	1–5 років	переважно до 3 років	до 5 і більше років
Наявність компенсації/субсидії	так (держбюджет)	немає	немає
Вимоги до забезпечення	помірні	жорсткі	жорсткі, але гнучкіші

Примітка. Складено автором на основі [4; 18; 45].

Як видно з табл. 2.1 державні програми кредитування створюють суттєво сприятливіші умови для залучення кредитів, особливо для малого бізнесу.

Комбінація низької процентної ставки, доступності грантових механізмів, можливості компенсації частини відсотків та пом'якшених вимог до забезпечення роблять такі кредити ключовим джерелом фінансування у період високої ринкової невизначеності. Саме завдяки цим інструментам значна частина підприємств змогла підтримати свою діяльність і уникнути фінансової кризи, тоді як комерційні кредити залишалися надто дорогими та ризиковими.

Отже, аналіз динаміки кредитування малого та середнього бізнесу в Україні у 2021–2025 рр. демонструє складну взаємодію монетарних рішень, макроекономічних шоків та державної підтримки. Монетарна політика НБУ у цей період мала чітко виражений антикризовий характер. Різке підвищення облікової ставки у 2022 р. до 25% суттєво здорожчало кредитні ресурси, тоді як її поступове зниження у 2023–2024 рр. створило умови для часткового поживлення кредитної активності та відновлення інтересу підприємств до кредитних продуктів комерційних банків.

Кредитування малого бізнесу виявилось надзвичайно вразливим до кризових впливів. Воєнні події, невизначеність та зростання ризиків спричинили різке скорочення їх кредитного фінансування у 2022 р., а подальше відновлення у 2023–2025 рр. не компенсувало втрат порівняно з довоєнними тенденціями. Структурний аналіз показує, що середні підприємства демонструють істотно вищу адаптивність. У 2024–2025 рр. значно зросли обсяги наданих кредитів середнім підприємствам банківськими установами.

Структура наданих кредитів МСП комерційними банками за валютами зазнала істотних змін: починаючи з 2023 р. відбувається перехід до фінансування у національній валюті. Скорочення частки валютних кредитів зумовлене девальваційними ризиками, подорожчанням обслуговування кредитів в іноземній валюті та орієнтацією державних програм підтримки саме на кредити в національній валюті. Водночас у 2022–2023 рр. відбулося різке підвищення ставок, що значно ускладнило доступність кредитних коштів для бізнесу.

Зниження ставок у 2024 р. частково покращило ситуацію, однак їхня подальша нестабільність у 2025 р. підтверджує збереження високого рівня невизначеності та ризиків.

Державна підтримка – особливо у формі пільгового кредитування, гарантій та компенсацій частини процентних ставок – стала одним із ключових чинників, що забезпечили доступ МСБ до фінансових ресурсів у найскладніший період. Регіональні відмінності в обсягах кредитування та участі у державних програмах також вказують на нерівномірність фінансових можливостей, що вимагає посилення регіональної політики та адресного підходу до стимулювання підприємництва.

Загалом кредитування МСБ у 2021–2025 рр. формувалося під впливом жорстких макрофінансових умов, високих ризиків та активної участі держави у стабілізації ринку. Подальший розвиток цього сегмента залежатиме від узгодженості монетарної політики з інструментами державної підтримки, а також від здатності підприємств адаптуватися до нових економічних реалій, підвищуючи власну стійкість, інноваційність та конкурентоспроможність.

2.2. Державна підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

Розвиток малого та середнього бізнесу є ключовим фактором забезпечення економічної стабільності, високого рівня зайнятості та інноваційного потенціалу держави. В умовах повномасштабної війни ця роль зросла, оскільки підприємці зазнають масштабних втрат активів, руйнування логістики, зниження попиту, обмеженого доступу до фінансування та зростання витрат на ведення діяльності. Уряди різних країн зазвичай посилюють підтримку МСБ у кризові часи, і Україна не є винятком.

Згідно з офіційною позицією Кабінету Міністрів України, підтримка бізнесу є одним із пріоритетів економічної політики держави. Основні напрями такої підтримки включають: пільгове кредитування, грантові програми,

компенсації, дерегуляцію, розвиток індустріальних парків, стимулювання інвестицій та індивідуальний супровід інвестпроектів через UkraineInvest [6]. Держава акцентує увагу на відбудові економіки, створенні нових робочих місць та формуванні умов для довгострокового розвитку бізнесу.

Україна також запроваджує програми, спрямовані на модернізацію виробництва, релокацію підприємств, підвищення конкурентоспроможності та диверсифікацію економіки через залучення малого та середнього бізнесу. Важливе значення має і системна дерегуляція: перегляд дозвільних процедур, цифровізація державних послуг та зниження адміністративного навантаження на підприємства.

Одним із ключових інструментів державної підтримки фінансування МСБ стала програма «Доступні кредити 5–7–9%». Вона спрямована на забезпечення малого та середнього бізнесу дешевими фінансовими ресурсами, необхідним для інвестицій, модернізації, відновлення після руйнувань та розширення діяльності.

Держава компенсує частину ринкової ставки за кредитами, що дозволяє підприємцям отримувати позики за ставками 5%, 7% або 9% річних. Кредитні кошти можуть бути спрямовані на такі цілі: придбання або модернізація основних засобів; купівля чи будівництво виробничих приміщень; реконструкція та ремонт нерухомості; купівля транспортних засобів; інвестування у франчайзингові проекти; придбання прав інтелектуальної власності; відновлення бізнесу після руйнувань; фінансування оборотного капіталу.

Максимальна сума кредиту становить до 50 млн грн на строк до 5 років. За кожне нове робоче місце ставка знижується на 0,5%, але не може бути меншою за 5%.

Лідерами за кількістю виданих кредитів є Київська, Львівська, Одеська та Дніпропетровська області. У програмі беруть участь 46 банків, серед яких найбільша частка кредитів припадає на «Приватбанк», «Ощадбанк» та «Райффайзен Банк» [42].

Грантова підтримка стала важливим інструментом розвитку бізнесу в умовах війни, оскільки вона не передбачає повернення коштів за умови

виконання встановлених вимог. Основні програми охоплюють різні категорії підприємців, від початківців до виробничих і високотехнологічних компаній.

Державні грантові програми для підприємців становлять важливий інструмент підтримки ветеранського бізнесу. Надані кошти допомагають як започаткувати власну справу, так і розширити вже існуючу діяльність ветеранів або членів їхніх родин. Ініціатива спрямована на учасників бойових дій, осіб, які отримали інвалідність унаслідок війни, а також їхніх дружин чи чоловіків.

Розмір фінансування залежить від вимог та масштабу проєкту: до 250 000 грн – передбачає створення щонайменше одного робочого місця; до 500 000 грн – заявник зобов'язується працевлаштувати двох осіб; до 1 000 000 грн – надається ветеранам, які зареєстровані як ФОП не менше року та забезпечать створення чотирьох робочих місць; держава покриває до 70% витрат проєкту.

Отримані грантові кошти можуть бути спрямовані на придбання франшизи, техніки, обладнання, меблів або комерційного транспорту, а також ліцензійного програмного забезпечення (до 50% суми гранту). Фінансування дозволено використовувати для закупівлі сировини й матеріалів, товарів та послуг, необхідних для реалізації бізнес-плану, а також для придбання тварин чи саджанців з метою розвитку фермерських господарств (до 70% грантових коштів). Додатково програма допускає покриття витрат на маркетинг і рекламу (до 10%), оренду нежитлових приміщень чи земельних ділянок (до 25%), оренду обладнання (до 30%) та лізинг техніки, за винятком власного транспорту (до 50%). Підтримка ветеранського підприємництва стала одним із пріоритетів державної політики [42].

Ще одним важливим інструментом державної підтримки підприємництва є грант, спрямований на запуск або розширення виробничих потужностей у сфері переробної промисловості. Податися на нього можуть як новостворені, так і вже функціонуючі фізичні особи-підприємці та юридичні особи. Максимальна сума фінансування сягає 8 млн грн, за умови створення щонайменше п'яти робочих місць, незалежно від отриманого обсягу підтримки. Крім того, підприємство повинно забезпечити сплату ЄСВ у розмірі не менше 20% від суми грантового

фінансування. Основні напрями фінансування: придбання технологічного обладнання; монтаж та введення в експлуатацію; поповнення оборотного капіталу; релокація виробництва.

Отримувач гранту також бере на себе зобов'язання створити п'ять робочих місць, здійснювати діяльність не менше трьох років після отримання фінансування та забезпечувати належну сплату податків, у тому числі за працевлаштованих працівників [4].

Важливою грантовою ініціативою є програма, спрямована на підтримку інноваційного бізнесу, підвищення конкурентоспроможності підприємств, зміцнення їх фінансової стійкості та створення нових робочих місць через реалізацію інвестиційних проєктів із вагомим соціальним ефектом. Участь у програмі можуть брати підприємці, які вже офіційно зареєстровані та протягом усього періоду діяльності не отримували державної допомоги, грантів або інвестицій на суму понад 500 тис. доларів США, а також мають річний дохід не більше 500 тис. доларів.

Фінансування отримають 74 проєкти: 48 – на етапі первинного становлення (до 25 тис. доларів США) та 26 – на етапі початкового зростання (до 50 тис. доларів). Програма відкрита до 31 грудня 2025 року [44].

Поряд із підтримкою інноваційних та технологічних ініціатив, держава також спрямовує ресурси на розвиток аграрного сектору, який залишається одним із ключових для української економіки. Зокрема, програма підтримки садівництва передбачає надання від 140 000 до 400 000 грн за гектар (до 70% вартості проєкту). Учасники зобов'язані вести діяльність щонайменше 5 років після висадки насаджень та створити необхідну кількість робочих місць [42].

Водночас система державної підтримки включає інструменти, орієнтовані на ширші категорії підприємців і спрямовані на стимулювання розвитку мікробізнесу в регіонах. Мікрогранти до 100 тис. грн надаються підприємцям із 15 областей, де пріоритет отримують: переселенці; жителі малих міст і сіл; ветерани; сім'ї військових. Обов'язковою умовою участі є проходження курсу «Шлях підприємця» [42].

В межах економічної платформи «Зроблено в Україні» уряд спрямовує кошти на стимулювання українського виробництва. У 2025 році в межах платформи передбачено фінансування низки ключових напрямів (табл. 2.2), що свідчить про її практичну спрямованість і стратегічне значення для сталого економічного розвитку країни.

Таблиця 3.2

**Напрями фінансування економічної платформи «Зроблено в Україні»
у 2025 році**

Напрямок підтримки	Обсяг фінансування, млн грн
Компенсація 25% вартості сільгосптехніки	500
Розвиток індустріальних парків	500
Підтримка великих інвестиційних проектів	500
Компенсація 15% вартості обладнання	1140
Національний кешбек (10% вартості товару)	500

Примітка. Складено автором на основі [6].

Крім того, передбачено до 150 млн грн безповоротної допомоги на розвиток інфраструктури індустріальних парків, зокрема на підключення до електромереж. Для територій, що зазнали окупації, рівень компенсації може становити до 80% [6].

Поряд із фінансовими інструментами підтримки уряд приділяє значну увагу вдосконаленню регуляторного середовища. Зокрема, відбувається активний перегляд чинних нормативних актів, скасування застарілих дозвільних процедур і цифровізація адміністративних послуг. На порталі «Дія.Бізнес» функціонує комплекс сервісів, що охоплює консультації, бізнес-інкубатори, освітні програми та інструменти для розвитку підприємництва [4]. До ключових результатів дерегуляції належать: скорочення кількості ліцензій та дозволів; електронні сервіси для ФОП і юросіб; діджиталізація податкового адміністрування; реформування трудових відносин; спрощення процедур у сфері експорту та імпорту.

Уряд започаткував програму, що передбачає: 100% компенсацію за майбутнє розмінування; 80% компенсації за вже очищені землі.

У 2025 році закладено 1 млрд грн на відповідні потреби. Програма дозволяє фермерам відновлювати агровиробництво та уникати значних витрат на очищення земель [44].

Міністерство економіки України оновило каталог індустріальних парків. Наразі зареєстровано 100 парків, з них 13 вже отримали фінансування на суму понад 925 млн грн. Резиденти можуть користуватися такими перевагами: звільнення від ПДВ на імпорт обладнання; податкові пільги; доступ до інфраструктури з готовими комунікаціями; підтримка інвестиційних проєктів через UkraineInvest [6].

Державні програми демонструють високу ефективність у: створенні робочих місць; стимулюванні інвестицій; підвищенні стійкості бізнесу; підтримці виробництва з високою доданою вартістю; розвитку інновацій та технологічних стартапів.

Згідно з дослідженням GivingTuesday, грантова підтримка є критично важливою у період війни, оскільки забезпечує бізнес ресурсами, необхідними для збереження діяльності та її масштабування [42]. Упродовж останніх років Україна сформувала комплексну систему підтримки МСБ, яка включає фінансові інструменти, консультаційну допомогу, інноваційні платформи, інфраструктурні проєкти та реформи регуляторного середовища.

Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні у 2024–2025 роках має комплексний характер та охоплює широкий спектр інструментів: від пільгового кредитування та грантів до компенсацій і розвитку індустріальних парків. Така політика є ключовою для економічної стабільності та післявоєнної відбудови. Грантові програми сприяють відкриттю та розширенню бізнесу, підтримка ветеранів забезпечує соціальну інтеграцію, а інвестиційні стимули формують сучасну промислову базу.

Узгоджена державна політика та міжнародні програми підтримки створюють умови для формування конкурентоспроможної, інноваційної та стійкої економіки, яка здатна забезпечити відновлення України та її інтеграцію у глобальні ринки.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Іноземний досвід кредитування діяльності малих і середніх підприємств

У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності особливої актуальності набуває вивчення зарубіжних підходів до фінансування малого та середнього бізнесу. Зарубіжний досвід кредитування малого та середнього бізнесу (МСП) демонструє, що фінансова стійкість підприємств значною мірою залежить від державної політики, доступності гарантійних програм, рівня розвитку венчурного інвестування та якості регіональних фінансових ринків. Починаючи з 2022 року, на світову економіку вплинули висока інфляція, різке зростання вартості енергоносіїв та посилення монетарної політики центральних банків. Такі умови ускладнили доступ МСП до капіталу, спричинили подорожчання кредитних ресурсів та зменшили інвестиційну активність. Аналіз конкретних рішень різних країн дозволяє виокремити ті підходи, які можуть бути корисними для адаптації в Україні.

Поступове зниження інфляції у 2023–2024 роках не призвело до пом'якшення фінансових умов, які залишалися жорсткими та створювали істотні виклики для бізнесу, особливо для МСП. Високі процентні ставки, волатильність і геополітична напруга ускладнили доступ до фінансування, роблячи його дорожчим і пов'язаним із підвищеними вимогами банків та інвесторів [49]. У 2024 році реальні ставки залишалися високими, а кредитне зростання – негативним у більшості розвинених економік [49]. Лише наприкінці року з'явилися перші ознаки пом'якшення монетарної політики, хоча загальний рівень ставок у США, Єврозоні, Великій Британії та Бразилії залишався значно вищим, ніж у попереднє десятиліття [49]. У частині країн тренд підвищення ставок зберігався й у 2025 році, що підтримувало жорсткі умови кредитування.

Погіршення фінансових умов негативно відобразилося на інвестиційній активності: понад половина економік зафіксували падіння бізнес-інвестицій у 2024 році, найбільше – у Данії, Франції та Японії [34]. У США водночас зберігалось зростання інвестицій у транспорт і нематеріальні активи [49].

МСП постраждали найбільше, адже значною мірою покладаються на банківське кредитування. У 2023 році обсяги нових кредитів МСП суттєво зменшилися в Європі, США та Великій Британії через обмеження пропозиції фінансування та посилення вимог до платоспроможності позичальників [23; 27]. Протягом 2022–2023 років загальний залишок кредитів МСП скоротився на 4,7% [49]. У низці країн ЄС відбувався перехід від довгострокових до короткострокових кредитів, що свідчить про потребу покриття операційних витрат за рахунок зменшення інвестицій; істотне зниження частки кредитів МСП у ВВП зафіксовано в Іспанії та Португалії [32].

Процентні ставки також різко зросли: у ЄС кредити до 250 тис. євро з плаваючою ставкою подорожчали з 1,9% у липні 2022 року до 5,7% восени 2023 року, зі зниженням до 5,04% у 2024 році [33]. Рівень відмов у кредитуванні у 2023 році в євросоні був найвищим за два роки й залишався підвищеним у 2024-му [33]. У Великій Британії кредитори віддавали перевагу великим і фінансово стабільним компаніям [23; 24]. Попит на кредити серед МСП також слабшав через низькі інвестиційні очікування [33; 39].

Жорсткі фінансові умови спричинили зростання проблемних кредитів: у 2023 році NPLs збільшилися у 17 країнах, найпомітніше у Словаччині, Бразилії, Колумбії, Австрії та Німеччині. Хоча медіанне зростання NPL становило лише 0,02%, це означало перелом у довготривалому тренді [49]. Найбільше зростання спостерігалось в країнах з високими ставками та переважанням кредитів із плаваючою ставкою, де щомісячні виплати подвоїлися.

На тлі цих тенденцій уряди країн були змушені продовжувати підтримку МСП. Хоча державні гарантії та пряме кредитування скорочувалися після пандемії, їхній рівень залишався вищим за допандемічний у багатьох країнах. Угорщина, Італія та Люксембург продемонстрували значне збільшення

державної підтримки, тоді як у Європі у 2024 році очікувалося нове зростання обсягів гарантування [20].

Участь держави у венчурному капіталі також суттєво зростає. У США у 2023 році державні інвестиції становили 8,1% від усіх VC-угод, тоді як у Європі державні зобов'язання щодо підтримки венчурних фондів зросли на 50%. Уряди активно інвестували у стратегічні галузі – deep-tech, green-tech, цифрову трансформацію та штучний інтелект. Німеччина, Іспанія, Франція та ЄС створили фонди для підтримки інновацій. Німеччина запустила фонд Deep Tech & Climate Fund (€1 млрд на 10 років). Іспанія – фонд Next-Tech (€4 млрд), що інвестує у стартапи разом із приватними інвесторами. У Франції Bpifrance виділив €50 млн на Digital Venture Fund для стартапів у сфері генеративного ШІ. [20]. На рівні ЄС – ініціатива European Tech Champions Initiative (ETCI) та програма TechEU Investment для підтримки інновацій у сферах ШІ, чистих технологій, енергозбереження та квантових обчислень.

У сфері green-tech: Естонія – Smartcap Green Fund (€20 млн); Австралія – Clean Energy Innovation Fund; Данія – Danish Green Future Fund (€4 млрд венчурного капіталу через EIFO).

Паралельно з цим програми підтримки МСП дедалі більше враховували регіональні дисбаланси. Оскільки доступ до фінансування істотно варіює між регіонами, уряди США, Великої Британії, Франції та Німеччини запустили регіональні інвестиційні фонди та програми підтримки бізнесу, орієнтовані на периферійні та економічно слабші регіони.

Щоб подолати ці дисбаланси, програми підтримки фінансування МСП дедалі більше враховують регіональний вимір (табл. 3.1).

Аналіз міжнародного досвіду, представлений у табл. 3.1, демонструє, що ефективна підтримка малого та середнього бізнесу у розвинених країнах ґрунтується на комплексних регіональних та національних фінансових інструментах, орієнтованих на зменшення дисбалансів у доступі до капіталу. Незважаючи на різницю в економічних моделях США, Великої Британії, Франції та Німеччини, простежується спільна тенденція: держави активно

використовують механізми співфінансування, гарантування та стимулювання приватних інвестицій для зміцнення регіональних підприємницьких екосистем.

Таблиця 3.1

Зарубіжний досвід регіонального фінансування та підтримки МСП

Країна	Характеристика програм підтримки МСП
США	Ініціатива State Small Business Credit Initiative (SSBCI) була розширена у 2021 році на \$10 млрд для посилення кредитування малого бізнесу та підприємництва в локальних громадах. До червня 2023 р. сформовано понад 130 кредитних програм і 70 венчурних програм, серед яких вже схвалено понад \$8 млрд фінансування.
Велика Британія	Через регіональні дисбаланси у доступі до фінансування МСП створено програми з регіональним спрямуванням: Enterprise Capital Funds, Early-stage Growth Funds, UK Innovation Investment Fund. У 2022 р. Британський банк бізнесу (British Business Bank) збільшив фінансування на £1,6 млрд для запуску Nations and Regions Investment Funds у Північній Англії, Мідлендсі, Південному Заході Англії, Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії.
Франція	Державний інвестиційний банк Bpifrance розширив мережу регіональних офісів з метою підвищення доступності державної підтримки МСП. Продукти банку адаптовані до регіональних економічних умов та реалізуються у співпраці з місцевими органами влади через регіональні інноваційні фонди, гарантійні фонди та фонди інвестиційного капіталу.
Німеччина	Регіональні банки розвитку (наприклад, KfW, LfA Förderbank Bayern) відіграють ключову роль у фінансуванні МСП та стартапів. Підтримка здійснюється шляхом кредитів за зниженими ставками, гарантій та акціонерного фінансування. Останніми роками розширено регіональні фонди акціонерного капіталу, зокрема Scale-up Fund та Scale-up Fund-of-Funds у Баварії, спрямовані на розвиток технологій, відновлюваної енергетики та сталих проєктів.

Примітка. Складено автором на основі [20; 39].

Узагальнюючи наведені приклади, можна стверджувати, що ключовими елементами успішної політики підтримки МСП у провідних країнах є поєднання кредитних і венчурних інструментів, регіональна таргетованість, децентралізація управління фондами, інтеграція з інноваційними екосистемами та тісна взаємодія держави з приватним сектором. Такий підхід не лише підвищує доступність фінансування для бізнесу, а й сприяє вирівнюванню регіональних диспропорцій, формуванню сприятливого інвестиційного клімату та довгостроковій економічній стійкості.

Таким чином, уряди різних країн світу відреагували на високу інфляцію, впровадивши різноманітні стратегії з метою забезпечення доступу малих і середніх підприємств (МСП) до необхідного фінансування. Деякі негайні заходи включали підтримку МСП у поглинанні зростання цін на енергоносії та

сировину, а також посилення кредитування МСП на тлі жорстких умов кредитування. Зусилля щодо пом'якшення негативного впливу інфляції на МСП також зосереджені на мінімізації прострочених платежів як за угодами між урядом та бізнесом, так і між підприємствами, а також на сприянні доступу до різноманітних інструментів та джерел фінансування для підтримки інвестицій МСП, зокрема в рамках зеленого та цифрового переходів. У Додатку А підсумовано державну політику, щодо сприяння доступу МСП до фінансування.

Державні схеми кредитування МСП є найбільш використовуваним інструментом прямого фінансування державними установами. Пряме кредитування надається через спеціалізовані державні банки, що зосереджені на фінансуванні МСП (наприклад, Британський бізнес-банк, Банк розвитку бізнесу Канади, Французький державний інвестиційний банк WriFrance та Промисловий банк Кореї), або через державні установи, які можуть надавати кредити МСП (наприклад, Адміністрація бізнесу США). Воно може мати форму прямого видання позик МСП або може включати надання кредитних ліній для подальшого кредитування через приватні фінансові установи (наприклад, мікрокредити). Ці схеми кредитування можуть бути розроблені для цільових видів інвестицій

Державні схеми гарантування кредитів (ДГК) є найпоширенішим інструментом фінансування для малих і середніх підприємств, і вони мають значний потенціал для сталого інвестування, а також для зниження вартості капіталу для екологічно орієнтованих інвестиційних проєктів. Кредитні гарантії особливо важливі для компенсації інформаційної асиметрії між позичальниками та кредиторами, оскільки вони поглинають ризик кредитування МСП. Покриття кредитних гарантій значно варіюється в різних країнах, наприклад, у Європейському Союзі більшість покриттів кредитних гарантій коливається від 60% до 80% [20]. Інструменти фінансування та гарантування МСП подано в додатку Б.

Зарубіжні інструменти підтримки МСП свідчать про орієнтацію політики держав на поєднання доступу до фінансування з цільовою екологічною

трансформацією. Центральну роль відіграють державні фінансові установи й спеціалізовані фонди, які беруть на себе значну частину кредитного ризику, забезпечуючи високий рівень гарантій – у більшості програм 60–90%, а в окремих випадках до 95%. Це дозволяє стимулювати фінансування ризикових, але екологічно значущих проєктів МСП, водночас вимагаючи якісного відбору та моніторингу для запобігання моральному ризику.

Більшість схем прив'язані до конкретних «зелених» цілей: декарбонізації, енергоефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії чи циркулярної економіки. Помітною тенденцією є поєднання фінансових та нефінансових інструментів: консультаційної підтримки, технічної допомоги та супроводу підготовки проєктів. Це підвищує здатність МСП впроваджувати екологічні інновації. Водночас підтримка стає більш секторально таргетованою – від будівництва до аграрного сектору та виробництва відновлюваної енергії. Для України цей досвід свідчить про доцільність посилення екологічної умовності державних гарантійних програм, розвитку партнерств із європейськими фінансовими інституціями та розширення технічної допомоги МСП. У цілому міжнародні практики демонструють перехід до структурної політики зеленої трансформації.

Неборгове фінансування також може мати форму грантів. Гранти можуть бути використані для підтримки еко-підприємців, які прагнуть розвивати свої інноваційні зелені ідеї. Вони є оптимальним інструментом для підтримки технологій, що перебувають на ранніх стадіях розвитку.

Державні фінансові установи та інші державні установи, приватні банки та неурядові ініціативи також відіграють ключову роль у наданні нефінансової підтримки малим та середнім підприємствам (МСП) та підприємцям. Нефінансові послуги у формі навчання та консультування, консультацій та освіти є важливою частиною політики підтримки МСП. Низка урядів та державних фінансових установ створили онлайн-центри, які надають малим і середнім підприємствам дані та інформацію про фінансову та іншу підтримку. У додатку В наведено приклади надання нефінансової підтримки для МСП.

Наведені програми нефінансової підтримки МСП демонструють, що провідні країни активно поєднують фінансові стимули із спеціалізованими консультаційними та освітніми інструментами для прискорення «зеленої» трансформації підприємств. У Канаді акцент робиться на доступі до інформації про державні інструменти підтримки, що допомагає МСП орієнтуватися у великій кількості грантів та податкових пільг [25; 26]. Французька модель є більш поглибленою та передбачає структурований супровід компаній, включно з розробкою індивідуальної стратегії декарбонізації [38]. Угорський підхід зосереджується на технічній експертизі та підготовці інвестиційних проєктів, що є критично важливим для реалізації складних екологічних рішень. Ініціатива СССЕ, реалізована у кількох країнах ЄС, підкреслює важливість енергоаудиту та технологічного консультування, які допомагають МСП підвищити енергоефективність і зменшити екологічний вплив.

Загалом нефінансова підтримка є невід'ємною складовою екологічної модернізації бізнесу, оскільки вона компенсує нестачу компетенцій, спрощує доступ до складних фінансових механізмів і забезпечує підприємствам можливість якісно планувати та впроваджувати «зелені» інвестиції.

Австралія реалізує низку ініціатив, спрямованих на поліпшення умов функціонування малих і середніх підприємств, зокрема шляхом зниження цінового навантаження на енергоресурси. До таких заходів належить надання цільової підтримки для оплати рахунків за електроенергію малим підприємствам і домогосподарствам, що відповідають встановленим критеріям, у межах Фонду допомоги з оплати енергоресурсів, який реалізується у співпраці з урядами штатів і територій. За оцінками, цей механізм дозволить охопити підтримкою близько одного мільйона малих підприємств. Крім того, Австралія запровадила Програму стимулювання малого бізнесу в галузі енергетики – бонусну податкову знижку у розмірі 20% для відповідних активів, щоб допомогти малим та середнім підприємствам з річним оборотом менше 50 мільйонів австралійських доларів електрифікуватися та заощаджувати на рахунках за енергоносії. За умови

прийняття законодавства, ця програма стимулювання застосовувалася з 1 липня 2023 року до 30 червня 2024 року.

В Австрії було запроваджено серію пакетів допомоги для підтримки малих і середніх підприємств, які стикаються з високими витратами на енергоносії. У травні 2023 року було схвалено четвертий пакет, який включає 400 мільйонів євро для продовження призупинення податків на електроенергію та природний газ до кінця 2023 року для малих і середніх підприємств. Паралельно федеральний уряд запровадив субсидію на вартість енергії, що покриває 30% різниці в ціні порівняно з попереднім роком на електроенергію, газ та паливо. Крім того, у 2023 році було запроваджено додатковий пакет допомоги, який субсидує високі витрати на енергоносії (так званий «EKZ 2»). Для малих і середніх підприємств на додаток до субсидії на вартість енергії пропонується фіксована субсидія. У бельгійському регіоні Фландрія малі та середні підприємства, які стикаються з потребами в ліквідності внаслідок війни в Україні та енергетичної кризи, можуть скористатися перехідним кредитом у розмірі від 10 000 до 2 мільйонів євро. Максимальна сума кредиту обмежена 15% від середньорічного обороту за 3 календарні роки до подання заявки. Програма розпочалася у першому кварталі 2022 року. Із зниженням ціни на енергоносії ці заходи поступово були скасовані у 2024 році.

Оскільки багатьом малим і середнім підприємствам важко отримати доступ до необхідного капіталу для ведення діяльності в поточних умовах, низка урядів запроваджує нові заходи фінансової підтримки, включаючи кредитні гарантії, спрямовані на конкретні цілі, завдання фірм.

У Бельгії Європейський інвестиційний фонд (ЄІФ) підписав чотири нові гарантійні угоди, що підтримуються програмою Invest EU. Нові схеми розблокують 608,5 млн євро нового фінансування для бельгійських малих і середніх підприємств, починаючи від мікрофінансування до малих компаній із середньою капіталізацією. Зокрема, для малих і середніх підприємств у Брюсселі регіональна фінансова інституція, створена для підтримки місцевих малих і середніх підприємств (МСП), стартапів та інноваційних компаній

finance&invest.brussels отримає 78 млн євро нового кредитування. Підтримка InvestEU для цієї угоди зосереджена на конкурентоспроможності та сталому розвитку малих і середніх підприємств. Основна увага також приділяється підтримці початкового фінансування та підтримці стартапів за допомогою субординованого кредитування.

Державні гарантії позик були більш поширеними в Угорщині, Італії та Польщі, де дійсно існує традиція використання цього інструменту політики.

Отже, зарубіжний досвід свідчить, що ефективна підтримка МСП у сучасних макроекономічних умовах ґрунтується на поєднанні фінансових інструментів (державних гарантій, прямих кредитів, грантів, пільг) та нефінансових механізмів (консультацій, технічної допомоги, енергоаудитів). Більшість країн орієнтують ці інструменти на досягнення стратегічних цілей – підвищення стійкості бізнесу, прискорення зеленої та цифрової трансформації, розвиток інновацій та вирівнювання регіональних дисбалансів. Характерними є високі рівні державного розподілу ризиків та таргетованість підтримки на ключові сектори економіки. Для України така модель є релевантною та може бути адаптована через поглиблення екологічної умовності державних програм, розвиток партнерства з європейськими інституціями та розширення технічного супроводу МСП. Це створює підґрунтя для формування модерної, стійкої й інклюзивної системи фінансування малого та середнього бізнесу.

3.2. Перспективи розвитку кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні

У структурі національної економіки України малі та середні підприємства відіграють ключову роль, забезпечуючи значну частку зайнятості, створення доданої вартості, розвиток конкурентного середовища та формування інноваційної динаміки. Однак сучасні умови функціонування МСП визначаються високим рівнем невизначеності, спричиненої як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, а саме військовими діями, макроекономічною

нестабільністю, порушенням логістики та трансформацією ринкової кон'юнктури. У таких обставинах підприємницький сектор стикається з низкою системних проблем, які стримують його розвиток та обмежують можливості ефективного доступу до фінансових ресурсів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Основні проблеми, з якими сьогодні стикаються малі та середні підприємства в Україні

Проблема	Стислий зміст проблеми
Обмежений доступ до фінансування	Високі ставки, дефіцит застави, ризиковість діяльності, обмежені можливості для отримання банківських кредитів.
Логістичні та виробничі порушення	Руйнування інфраструктури, нестабільність поставок, зростання операційних витрат.
Дефіцит робочої сили	Міграція, мобілізація, нестача кваліфікованих кадрів, зменшення продуктивності.
Податкове та регуляторне навантаження	Складність адміністрування, часті зміни нормативів, висока бюрократизація.
Нестабільність ринків і порушення ланцюгів постачання	Фрагментація ринків, зростання цін на імпортні компоненти, непередбачуваність попиту.
Низький рівень цифровізації	Обмежений доступ до цифрових технологій, слабка інтеграція онлайн-інструментів, низька технологічна готовність.
Високий рівень безпекових і воєнних ризиків	Загрози для інфраструктури та персоналу, непередбачувані регіональні ризики, зниження інвестиційної активності.

Примітка. Складено автором на основі [1; 5; 11; 17; 19].

Представлена таблиця систематизує ключові бар'єри, що визначають сучасні умови функціонування сектору МСП в Україні. Перелік проблем демонструє, що підприємницьке середовище перебуває під впливом багатьох взаємопов'язаних факторів. Найбільш критичними є обмеження доступу до фінансування, які формують ланцюговий ефект і посилюють інші проблеми, а саме дефіцит оборотного капіталу, неможливість модернізації та низьку інвестиційну активність підприємств [19]. Логістичні та виробничі порушення, спричинені воєнними діями, створюють додаткове навантаження на бізнес, ускладнюючи прогнозування та планування діяльності. Водночас кадровий дефіцит, що посилився внаслідок міграції та мобілізації населення, обмежує можливості для відновлення виробництва. Важливою групою проблем є регуляторні та податкові бар'єри, які тривалий час залишаються системною перешкодою для МСП [5].

Стратегічне значення сектору МСП для національного господарства зумовлює потребу у створенні більш сприятливих умов для доступу підприємств до кредитних ресурсів, підвищенні ефективності кредитних інструментів та посиленні ролі держави у забезпеченні фінансової стійкості малого бізнесу.

На думку науковців «важливо впроваджувати механізми державного та приватного партнерства, створювати спеціалізовані фінансові інструменти для фінансування інфраструктурних та інноваційних проектів, а також забезпечувати ефективну координацію між різними гілками влади та фінансовими інституціями» [17].

Окрім того, одним із ключових напрямів розвитку має бути формування нової архітектури державних гарантій, орієнтованої на мінімізацію ризиків банків та розширення можливостей кредитування підприємств, які не мають достатнього забезпечення. Розвиток портфельних гарантій, а також співпраця з міжнародними фінансовими організаціями створюють умови для зниження вартості кредитних ресурсів та розширення доступу МСП до довгострокового фінансування.

Також «в умовах невизначеності необхідно забезпечити доступ підприємцям до консультаційних послуг та освітніх програм з фінансового планування бізнесу та управління ним, оскільки більшість підприємств не має досвідчених фахівців у цій області» [19].

Для економічної безпеки, а також стимулювання експортної діяльності важливим є розвиток спеціалізованих програм цільового кредитування, спрямованих на відновлення інфраструктури, релокацію підприємств, підтримку виробництв. Такі програми здатні прискорити модернізацію виробничих процесів і сприяти переходу МСП до інноваційно орієнтованої моделі розвитку.

Важливу роль у майбутньому відіграватиме цифровізація кредитних процесів, яка передбачає автоматизацію оцінювання кредитоспроможності, використання даних з відкритих реєстрів, упровадження електронних платформ для кредитування та розширення фінтех-рішень.

Одним із центральних напрямів цифровізації є автоматизація процесу оцінювання кредитоспроможності. На зміну традиційним підходам, які потребують значних часових та людських ресурсів, приходять скорингові моделі, побудовані на алгоритмах машинного навчання та статистичного аналізу [10]. Такі моделі використовують широкий масив даних – фінансову звітність, рух коштів, історію взаємодії з банком, транзакційні дані, інформацію з відкритих джерел та навіть поведінкові індикатори. Це дозволяє значно підвищити точність прогнозування ризику, мінімізувати людський фактор та зменшити часові витрати на ухвалення кредитних рішень.

Не менш важливою складовою є використання відкритих державних реєстрів та open data, які забезпечують доступ до об'єктивної, верифікованої інформації про позичальника. Інтеграція з реєстрами податкової служби, митниці, судових рішень, державних закупівель та ліцензій дозволяє банкам отримати цілісну картину діяльності підприємства та сформувавши прозору модель кредитного ризику. Для МСП це означає зменшення необхідності у великих пакетах документів, а для банків – швидке та надійне підтвердження даних.

Важливим напрямом цифрової трансформації є впровадження електронних платформ для кредитування, що забезпечують повністю дистанційний цикл отримання кредиту – від подання заявки до підписання договору. Такі платформи надають підприємствам можливість отримати фінансування без фізичного відвідування банку, що особливо актуально для МСП у регіонах із порушеною інфраструктурою або для підприємств, що перебувають у процесі релокації [1]. Електронні платформи підвищують доступність кредитних продуктів, скорочують адміністративні витрати та покращують прозорість процесу.

Окреме значення має розширення фінтех-рішень, що забезпечують конкуренцію традиційним банківським послугам. Фінтех-компанії пропонують швидкі мікрокредити, автоматизовані факторингові послуги, онлайн-лізинг, цифрові гарантії та інші інноваційні інструменти, які особливо важливі для МСП

з нестабільними грошовими потоками або обмеженим доступом до класичних банківських продуктів. У поєднанні з банківськими платформами фінтех-рішення дозволяють формувати більш гнучкий та інклюзивний фінансовий простір.

Окрім того, для МСП, які працюють з обмеженими фінансовими, кадровими та організаційними ресурсами, цифровізація дає можливість оптимізувати бізнес-процеси та значно розширити потенціал зростання.

Разом із тим, процес цифрової трансформації МСП в Україні стикається з низкою структурних бар'єрів, що стримують впровадження технологічних рішень. Серед основних проблем слід виділити нестачу фінансових ресурсів для оцифрування бізнес-процесів, обмежений рівень цифрової грамотності персоналу та недостатню інтегрованість підприємств у цифрове середовище. Також значна частина МСП не володіє достатньою ІТ-інфраструктурою, а підвищені ризики кібербезпеки в умовах війни додатково ускладнюють процес цифровізації. Подолання цих бар'єрів потребує цілеспрямованої підтримки з боку держави, фінансових установ та цифрових платформ.

Одним із ключових напрямів стимулювання цифровізації є запровадження державних програм підтримки впровадження цифрових технологій. Такі програми можуть включати гранти, компенсації витрат на впровадження CRM-та ERP-систем, електронного документообігу, а також стимулювання переходу підприємств на електронну комерцію та хмарні сервіси. У країнах Європейського Союзу подібні ініціативи довели свою ефективність, оскільки суттєво зменшують фінансове навантаження на МСП та прискорюють цифрову трансформацію малого бізнесу [33].

Окреме значення має розвиток людського капіталу, який є основою для практичного використання цифрових інструментів. Формування цифрових компетентностей підприємців і працівників забезпечує ефективність впровадження нових технологій, підвищує продуктивність та розширює можливості для впровадження інновацій. У цьому контексті доцільним є створення центрів цифрової підтримки бізнесу та запровадження навчальних

програм у співпраці з університетами, бізнес-інкубаторами та технологічними компаніями.

Значний потенціал має і стимулювання впровадження інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, інтернет речей, хмарні сервіси та рішення з кібербезпеки. Їх застосування дозволяє підприємствам підвищити точність управлінських рішень, оптимізувати виробничі процеси та забезпечити безпеку роботи в цифровому середовищі. Особливо актуальним це є в умовах воєнних ризиків, коли захист даних та стійкість ІТ-інфраструктури мають вирішальне значення для збереження безперервності бізнесу.

У результаті цифровізації малі та середні підприємства отримують низку стратегічних переваг: скорочення операційних витрат, підвищення продуктивності праці, розширення присутності на внутрішніх і зовнішніх ринках, а також спрощення доступу до фінансових ресурсів завдяки прозорості та автоматизації даних. Цифрова трансформація стає не лише технічним процесом, а й інституційною зміною, що формує довгострокові умови для сталого розвитку підприємницького сектору.

У підсумку цифровізація кредитних процесів є ключовим чинником підвищення ефективності кредитної підтримки МСП. Вона забезпечує прискорення доступу до фінансування, підвищення прозорості процедур, зменшення ризиків і формування сприятливого середовища для розвитку інноваційних підприємств. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку фінансових систем і є необхідною умовою для зміцнення підприємницького сектору в Україні, особливо в умовах післявоєнної реконструкції та інтеграції до європейського ринку.

Суттєвого значення набуває розвиток альтернативних форм фінансування, таких як краудфандинг, факторинг, лізинг та венчурні інструменти, що доповнюють традиційні банківські кредити. Дані механізми сприятимуть диверсифікації джерел капіталу, зменшенню залежності підприємств від єдиного фінансового каналу та створенню умов для розвитку інноваційних бізнесів.

На рівні макрофінансової стабільності важливо забезпечити послідовність

монетарної та регуляторної політики, спрямованої на підтримку банківського кредитування у реальному секторі. Передбачуваність процентних ставок, удосконалення нормативів оцінки ризиків та стимулювання довгострокових інвестиційних ресурсів сприятимуть розширенню кредитної активності банків у сегменті МСП.

Узагальнюючі ключові стратегічні напрями розвитку системи кредитної підтримки малих і середніх підприємств в Україні подано у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Перспективи розвитку кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні

Напрямок	Зміст та характеристика
Розширення державних гарантій та програм підтримки	Розвиток портфельних гарантій, компенсація процентних ставок, запуск нових інструментів для підприємств, що не мають достатнього забезпечення. Це зменшує ризиковість кредитування та стимулює участь банків у фінансуванні МСП.
Довгострокове інвестиційне кредитування	Формування спеціальних програм для модернізації виробничих потужностей, впровадження інновацій, енергоефективних технологій і відбудови інфраструктури; доступ до довгострокових ресурсів за помірними ставками.
Активізація співпраці з міжнародними фінансовими організаціями	Залучення ресурсів ЄБРР, ЄІБ, Світового банку для розвитку кредитування МСП, реалізації грантово-кредитних програм та підвищення доступності інвестиційного капіталу.
Цифровізація кредитних процесів	Автоматизація скорингу, використання відкритих даних, онлайн-платформи для кредитування, інтеграція фінтех-рішень. Це знижує бар'єри доступу до кредитів та прискорює ухвалення рішень.
Розвиток альтернативних фінансових інструментів	Поширення факторингу, лізингу, краудфандингу, приватного кредитування, венчурних інструментів. Диверсифікує джерела фінансування МСП та зменшує залежність від банківських кредитів.
Зміцнення інституційного середовища	Регуляторні реформи, стабілізація податкового середовища, удосконалення законодавства щодо кредитування та забезпечення, підвищення передбачуваності макроекономічної політики.
Розвиток фінансової інклюзивності МСП	Підвищення прозорості бізнес-процесів, спрощення процедур доступу до фінансових послуг, формування цифрових профілів підприємств для полегшення оцінювання кредитоспроможності.
Відбудова та релокація бізнесу	Створення спеціальних кредитних програм для релокації, відновлення виробництва, розбудови індустріальних парків, підтримки бізнесу у постраждалих регіонах.
Інтеграція в європейський фінансовий простір	Гармонізація регуляторних норм з ЄС, приєднання до європейських програм підтримки МСП, можливість доступу до європейських фінансових інструментів.

Примітка. Складено автором.

Отже, перспективи розвитку кредитування малих і середніх підприємств в Україні пов'язані з комплексом взаємопов'язаних заходів, що охоплюють державну підтримку, розвиток фінансових технологій, удосконалення

регуляторної бази та активізацію альтернативних джерел фінансування. Реалізація цих напрямів створює умови для формування стійкого, інноваційно орієнтованого підприємницького сектору, здатного забезпечити економічне зростання та післявоєнну відбудову країни.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило сформуванати цілісне уявлення про економічну природу та сучасний стан кредитування малих і середніх підприємств в Україні, визначити його роль у структурі національної економіки, окреслити ключові характеристики кредитного процесу та встановити стратегічні орієнтири його подальшого розвитку.

Дослідження теоретичних підходів дозволило визначити, що кредитування МСП є багатовимірним економічним явищем, яке поєднує у собі функції фінансового забезпечення, стимулювання інноваційної активності, перерозподілу ресурсів та підтримки економічної стабільності. Економічна сутність кредитування МСП полягає у забезпеченні підприємств позиковими ресурсами, необхідними для реалізації виробничих, інвестиційних і відтворювальних процесів, що створює умови для їх стійкого розвитку навіть в умовах підвищених ризиків та структурних трансформацій.

Визначено, що кредитування МСП має значний вплив на формування підприємницького середовища, забезпечення зайнятості, модернізацію виробничої бази та підвищення конкурентоспроможності економіки. Кредитування активізує інвестиційну діяльність, сприяє розвитку інноваційного сектору та дозволяє підприємствам реалізовувати стратегічні проекти, які формують основу структурних змін. Особливої ваги цей чинник набуває в умовах війни та післявоєнної реконструкції, коли фінансові ресурси є критично необхідними для відновлення інфраструктури та запуску нових бізнес-ініціатив.

Систематизація видів кредитування МСП та аналіз принципів і функцій кредитного процесу дозволили визначити, що ефективне кредитування ґрунтується на поєднанні різних фінансових інструментів, які відповідають специфіці діяльності підприємств. Класифікація кредитів забезпечує банківські установи можливістю оптимального управління ризиками, а підприємства – можливістю обирати кредитні продукти, найбільш відповідні їх фінансовим потребам. Принципи кредитування виступають основою, що забезпечує

передбачуваність, правову визначеність та економічну обґрунтованість взаємовідносин між банком і позичальником. Реалізація функцій кредитування демонструє його здатність стимулювати інвестиції, забезпечувати безперервність виробничих процесів, сприяти розвитку конкуренції та підтримувати фінансову стійкість підприємницького сектору.

Проаналізовано сучасний стан кредитування малих і середніх підприємств в Україні та визначено, що цей сегмент фінансового ринку характеризується значною нестабільністю, високим рівнем ризиків та обмеженою доступністю кредитних ресурсів, що зумовлено як воєнними діями, так і структурними диспропорціями економіки. Попри наявність державних програм підтримки та активізацію гарантійних механізмів, рівень кредитування МСП залишається недостатнім для забезпечення їх інвестиційних потреб і відновлення виробничої діяльності. Основними стримувальними чинниками є висока вартість запозичень, дефіцит заставного забезпечення, нерозвиненість довгострокових фінансових інструментів, а також недостатній рівень цифрової інтеграції банківських послуг.

Здійснено оцінку державних програм розвитку малого та середнього бізнесу в Україні та визначено, що вона є ключовою передумовою зміцнення національної економіки, особливо в умовах воєнних викликів та необхідності післявоєнної реконструкції. Аналіз сучасної політики та інструментів підтримки свідчить про поступовий перехід до більш комплексної та інституційно інтегрованої моделі, що поєднує фінансові стимули, регуляторні реформи, грантові програми, державні гарантії та механізми релокації підприємств. Важливими напрямками політики є стимулювання доступу МСП до кредитних ресурсів, розвиток інноваційної та цифрової інфраструктури, зниження адміністративного тиску та формування сприятливого податкового середовища. Водночас ефективність державної підтримки залежить від узгодженості регуляторних інституцій, стабільності нормативної бази та здатності держави забезпечити прозорість процедур.

Дослідження іноземного досвіду кредитування діяльності малих і середніх

підприємств продемонструвало, що провідні країни світу застосовують комплексний та інституційно збалансований підхід до формування системи фінансової підтримки МСП. Незважаючи на відмінності в економічних моделях, рівні розвитку фінансових ринків та регуляторних умовах, спільною рисою міжнародної практики є використання багаторівневих механізмів, що поєднують державні гарантії, кредитні програми, інструменти венчурного фінансування та інноваційні фінтех-рішення. Порівняльний аналіз показує, що ключовим фактором успішності зарубіжних моделей є цілісність та взаємодоповнюваність фінансових інструментів, коли кредитування МСП здійснюється не ізольовано, а у поєднанні з інвестиційною підтримкою, консультаційними послугами, доступом до цифрових платформ та програмами підвищення кваліфікації підприємців. Інноваційні форми підтримки, такі як фінтех-платформи для онлайн-кредитування, алгоритмічний скоринг, краудфандинг та акціонерне фінансування, відіграють дедалі більшу роль у забезпеченні доступності фінансових ресурсів та зниженні транзакційних витрат. Практики провідних країн свідчать, що успішний розвиток сектору МСП можливий лише за умови застосування багаторівневої моделі фінансування, яка включає поєднання державної та приватної ініціативи, активне використання гарантійних механізмів, регіональної таргетованості та інноваційних цифрових рішень.

Обґрунтовано основні напрями розвитку кредитування малих і середніх підприємств та визначено, що подальший розвиток системи кредитування МСП в Україні потребує комплексного підходу, який поєднує фінансові, технологічні, регуляторні та інституційні заходи. Формування стійкої моделі кредитної підтримки МСП є необхідною умовою для відновлення національної економіки, зміцнення її конкурентних позицій та побудови інноваційно орієнтованого підприємницького сектору. Реалізація окреслених напрямів розвитку сприятиме підвищенню стійкості МСП, посиленню їх внеску у соціально-економічний розвиток країни та забезпеченню умов для довгострокової економічної стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос С. Основні тенденції та перспективи зростання банківського кредитування як механізму фінансової підтримки і забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств України. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2025. № 2(17). С. 16–27. URL: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2025-2-02>.
2. Герасименко А. Банківське кредитування промислових підприємств: економічна сутність і принципи реалізації. *Вісник Університету банківської справи*. 2021. № 2 (41). С. 40–48. URL: <https://ser.net.ua/index.php/SER/article/download/424/424>.
3. Дзюблюк О. Проблеми активізації банківського кредитування реального сектору економіки в умовах воєнного стану. *Вісник Економіки*. 2023. № 3. С. 8–25. URL: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.008>.
4. Дія. Бізнес. Державні програми підтримки. URL: <https://business.diia.gov.ua/>
5. Жежерун Ю. В., Місценко Р. В., Колесник В. О. Сучасний стан банківського кредитування суб'єктів малого підприємництва сфери оборони в Україні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 225-230.
6. Кабінет Міністрів України. Державна підтримка бізнесу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/derzhavna-pidtrymka-biznesu>.
7. Коваленко В. В., Радова Н. В. Банківський кредит у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*. 2020. № 22. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-3>.
8. Корнєєв В., Забчук Г., Іващук О., Винник Т., Рудан В. Компаративний аналіз банківського кредитування підприємств України в умовах війни. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2024. № 6(59). С. 11–23. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.59.2024.4533>.
9. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського

кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. 2020. № 3(45). С. 176–183. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-3_0-pages-176_183.pdf.

10. Крупка М., Ванькович Д., Кульчицький М. Банківське кредитування пріоритетних галузей економіки в механізмі реалізації фінансової політики України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-2.1>.

11. Лопатовська О., Мельник А. Кредитування малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. № 330(3). С. 172–176. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-25>.

12. Марич М., Антонюк В. Роль кредитування діяльності підприємств комерційними банками. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-81>.

13. Національний банк України. Офіційна статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua>.

14. НБУ. Дані щодо кредитування суб'єктів господарювання. URL: <https://bank.gov.ua>.

15. Партин Г. О., Омелян Х. А. Кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні: сучасні особливості та шляхи розвитку. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=10009>.

16. Сулима М. О., Шавурська Л. В. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування в Україні. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців*. 2024. Т. 3, № 2. DOI: 10.56197/2786-5827/2024-3-2-10.

17. Тимошенко М., Бондаренко А. Банківське кредитування в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 73. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-115>.

18. Урядовий портал. Державна підтримка бізнесу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/derzhavna-pidtrymka-biznesu>.

19. Фольтович Д., Блащук-Дев'яткіна Н. Особливості кредитування малого

та середнього бізнесу в умовах війни. *Innovation and Sustainability*. 2024. № 2. С. 82–91. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2024.2.82.91>.

20. AECM. Reports & Studies. URL: <https://aecm.eu/publications/reports-and-studies/>

21. ALIDE. FIRA Case Study. 2017. URL: <https://www.alide.org.pe/wp-content/uploads/2019/06/Bank-of-the-Year-2019-Eng-June-25.pdf>.

22. Banco Português de Fomento. Linha de Crédito para a Descarbonização e Economia Circular. 2023. URL: <https://www.bpfomento.pt/pt/catalogo/linha-de-credito-para-a-descarbonizacao-e-economia-circular/>

23. Bank of England. Agents' summary of business conditions - 2023 Q3. 2023. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/agents-summary/2023/2023-q3>.

24. Bank of England. Agents' summary of business conditions - 2024 Q4. 2024. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/agents-summary/2024/2024-q4>.

25. BDC. Climate Action Centre. 2023. URL: <https://www.bdc.ca/en/articles-tools/sustainability/climate-action-centre>.

26. BDC. We are a B Corp. 2023. URL: <https://www.bdc.ca/en/about/b-corp>.

27. Board of Governors Federal Reserve System. Senior Loan Officer Opinion Survey on Bank Lending Practices. 2023. URL: <https://www.federalreserve.gov/data/sloos/sloos-202310.htm>.

28. Bpifrance. Catalogue des offres – transition écologique et énergétique. 2023. URL: <https://www.bpifrance.fr/catalogue-offres/transition-ecologique-et-energetique>.

29. Bpifrance. Plan Climat. 2020. URL: <https://bigmedia.bpifrance.fr/news/plan-climat-bpifrance-et-la-banque-des-territoires-lancent-un-plan-de-40-miliards-deuros>.

30. British Business Bank. Small Business Finance Markets Report. 2019. URL: https://www.british-business-bank.co.uk/wp-content/uploads/2019/02/British_Business_Bank_Small-Business-Finance-Report-2019_v3.pdf.

31. Bulgarian Energy Efficiency and Renewable Sources Fund. About the Fund. 2004. URL: <https://www.bgeef.com/en/about-us/>

32. Confederación Española de la Pequeña y Mediana Empresa. Informe de

financiación bancaria a pymes. 2023. URL: <https://cepyme.es/storage/2023/10/INFORME-DE-FINANCIACION-APYMES-def.pdf>.

33. ECB. Main figures. URL: <https://data.ecb.europa.eu/main-figures>.

34. Eurochambres. Eurochambres Economic Survey. 2025. URL: <https://www.eurochambres.eu/wpcontent/uploads/2024/11/EES2025-Report.pdf>.

35. European Commission. Launch of the First Covenant of Companies Call. 2022. URL: https://ec.europa.eu/info/news/launch-first-covenant-companies-call-technical-assistance-2022-jun-15_en.

36. European Investment Bank. Press release. 2021. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_7064.

37. European Investment Fund. Guarantee Products. 2023. URL: https://www.eif.org/InvestEU/guarantee_products/index.htm.

38. European Investment Fund. Sustainability Guarantee Fund. 2023. URL: <https://sustainabilityguarantee.eif.org/>

39. Federal Reserve. Supervision & Regulation. <https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy.htm>.

40. Finnvera. Climate and Environmental Loan. 2023. URL: <https://www.finnvera.fi/eng/financing/loans/climate-and-environmental-loan>.

41. FNGCIMM. Garant Construct – SME Invest Plus Component. 2022. URL: <https://www.fngcimm.ro/garant-construct-componenta-imm-invest-plus>.

42. GivingTuesday Ukraine. Програми підтримки бізнесу в Україні. URL: <https://givingtuesday.ua/statti/programy-pidtrymky-biznesu-v-ukrayini/>

43. Hellenic Development Bank. ESG Tracker. 2023. URL: <https://hdb.gr/esg-tracker-by-hdb/>

44. Kyivstar Hub. Державні програми з підтримки бізнесу на 2025 рік. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/derzhavni-programi-z-pidtrimki-biznesu-na-2025-rik>.

45. Kyivstar HUB. Держпрограми підтримки бізнесу 2025. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/derzhavni-programi-z-pidtrimki-biznesu-na-2025-rik>.

46. Minfin. Офіційний курс валют НБУ. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/nbu/curr/usd/>
47. Ministry of Finance of Sweden. Sweden's Recovery Plan. 2021. URL: <https://www.regeringen.se/rappporter/2021/05/sveriges-aterhamtningsplan/>.
48. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2024: An OECD Scoreboard. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2024/03/financing-smes-and-entrepreneurs-2024_015c0c26/full-report/component-9.html#chapter-d1e8638-c9517958be.
49. OECD. OECD Economic Outlook. 2023-2024. <https://www.oecd.org/en/topics/economic-outlook.html>.
50. SBCI. Energy Efficiency Loan Scheme. 2022. URL: <https://sbc.gov.ie/products/energy-efficiency-loan-scheme-eels>.
51. State of Green. The Climate Compass. 2022. URL: <https://stateofgreen.com/en/solutions/the-climate-compass-climatecompass-dk/>.